კვალი

X V. ყოველ-კვირეული გაზეთი. X V.

№ 30 კვირა, 21 ივლისი 1902 წლისა. № 30

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კ.; თფილისის გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 2 მან., თითო ნომერი—15 კაპ.

ხელის-მოწერა მიიღება: თფილისში—„წერა-კითხვის გამავრ. ზოგადოების“ კანცელარიაში და „კვალის“ რედაქციაში, ბარონის ქუჩაზე, № 27. ტელეფონი № 734.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ. Редакція „КВАЛИ“.

შინაარსი: ოგიუსტ კონტი, X-სა.—საუბარი სხვა-და-სხვა საგნებზე, მოსაუბრისა.—შინაური მიმოხილვა.—სხვა-და-სხვა ამბები.—კორესპონდენციები.—საზღვარ-გარეთ.—რუსეთის ცხოვრება.—ალიაქოთი, მოთხ. ა. ჩეხოვისა.—წერილი საფრანგეთიდან, Duprat-სა.—ადამიანის უჩინარი მტრები, ი. გ—ლისა.—ქუთ. წიგ. გამომც. ამხ. გამ. წევ. საპასუხოთ, Parole-სა.—განცხადებანი.—

ოგიუსტ კონტი.

ჩვენ ვერ წარმოვიდგენთ ადამიანს ისეთ მდგომარეობაში, რომ ის არ აზროვნობდეს. რამდენათაც დაბალ საფეხურზე არ უნდა იდგეს ის, რამდენათაც უვიცი და განუვითარებელი არ იყოს, ის მაინც ფიქრობს, ესე იგი თავისებურათ ხსნის როგორც გარეშე მოვლენებს, ისე თავის შინაგან, ფსიხიურ ცხოვრებას. ამნაირათ იმას შეუდგება სრული წარმოდგენა ქვეყნიერების მოვლენებზე, მას ბევრათ თუ ნაკლებათ დალაგებული ცოდნა აქვს, მისი წარმოდგენა ასე თუ ისე სისტემატიურია, რადგანაც ის ემორჩილება ერთ რომელიმე პრინციპს. აი ეს სისტემატიური ახსნა ქვეყნიერების მოვლენათა არის ფილოსოფია. ფილოსოფიური სისტემები უთვალავია, მარა ყველა ესენი შეგვიძლია ორ დიდ ჯგუფათ გავყოთ. პირველ ჯგუფს ეკუთვნიან ყველა ის სისტემები, რომელნიც აწყობილი არიან ავტორების მიერ თავისუფლათ გამოგონილ პრინციპებზე, ეს სპეკულიატიური ფილოსოფიაა. არის მეორე-ლი ცოდნა. მეცნიერების დარგნი ერთი მეორეზე ახალ და ახალ აღმოჩენებს ახდენდენ, ახალ კანონებს აჩენდენ, მაგრამ

ოგიუსტ კონტი

გეორგ ჰეგელი ფრიდრიხ შელინგი

გვარი ფილოსოფია, რომელიც ცდილობს ნამდვილ ცოდნაზე დამყარებას. ასეთი სისტემის შემუშავება სცადეს არისტოტელმა, მერე ბეკონმა. მარა პირველი ადგილი ეკუთვნის საფრანგეთის შვილს, ოგიუსტ კონტს.

რასაკვირველია, ცოდნაზე აშენებული სისტემის გაჩენა გასული საუკუნის პირველ ნახევარში შემთხვევითი არ ყოფილა. უკანასკნელ საუკუნოების განმავლობაში მეტათ განვითარდა ცდაზე დამყარებული მეცნიერება. მაინც მეტათ წინ წავიდენ ქიმია და ფიზიოლოგია. ბუნების ყველა მხარეები დაუმორჩილეს თანდათან მეცნიერულ მეთოდებს და პრინციპებს, რომელნიც წამოაყენეს კეპლერმა, გალილეიმ და ნიუტონმა. საფრანგეთის ბუნების-მეტყველებმა, ლავუაზიემ და ბიშამ ქიმიაში და ფიზიოლოგიაში განაგრძეს ის გზა, რომელსაც დაადგენ თანამედროვე ბუნებისმეტყველების დამფუძნებლები ასტრონომიასა და ფიზიკაში. გაფართოვდა ადამიანის ნამდვი-

მაინც ეს სისტემა არ იყო. ყოველ მეცნიერებას თავისი ფარგალი აქვს და მხოლოთ ამ ფარგალში იზრდება და ფართოვდება ის. მეორე მხრით არ შეიძლება სხვა და სხვა მეცნიერების დარგში მომწყვდეულ ცოდნას გავლენა არ ქონდეს ადამიანის საზოგადო შეხედულობაზე. ამ ნაირათ უნებლიეთ დაიბადა სურვილი ადამიანის გონებრივი წარმოდგენა დაფუძნებულიყო ნამდვილ ნიადაგზე და ამით მისი შეხედულებიდან გამორიცხულიყო ყოველი სადავო მეტაფიზიკური და ტეოლოგიური აზრები. სისტემატიური დალაგება სულ ყველა ნამდვილ მეცნიერებათა უმთავრეს ფაქტების, კანონების და მეთოდების, აი რა უნდა იყოს ჩვენი შეხედულობის შინაარსი, აი ნამდვილი პოზიტიური ფილოსოფია, რომლის ნამდვილი შემქნელი არის კონტი.

ოგიუსტ კონტი დაიბადა 1798 წელს მონპელიეში, სადაც მამა მისი გადასახადის ამკრეფათ იყო. დიდებული ფილოსოფოსის წარმომშობი ოჯახი იყო სრულიათ ჩვეულებრივი. საშვალო მოხელის. მისი დედ-მამა მტკიცე კათოლიკეები და მონარქისტები იყვენ. რა საკვირველია, მათგან ბევრს ვერაფერს შეიძენდა ახალგაზდა ოგიუსტი. ცხრა წლის ოგიუსტი მიაბარეს მონპელიეს ლიცეიში. საყურადღებოა, რომ აქ უკვე ჩაისახა დიდებული კაცის ხასიათი. იმას საშინლათ ეჯავრებოდა შკოლაში ის პირები, რომელთა მოვალეობას გარეშე დისციპლინის დამყარება შეადგენდა. პირიქით დიდ პატივს სცემდა გონებრივ და ზნეობრივ ავტორიტეტს. ამიტომ იმას ძალიან უყვარდა მასწავლებლები, რომელნიც კიდეც აფასებდენ არა ჩვეულებრივი ყმაწვილის ნიჭს და გულის ყურს. 1814 წელს კონტი შევიდა პარიზის პოლიტეხნიკურ შკოლაში. ამ შკოლას დიდი გავლენა ქონდა მაზე; ეს შკოლა დაარსა კონვენტმა 1794 წელს ინჟენერების მოსამზადებლათ, რადგან ისინი მეტათ საჭირო იყვენ რევოლიუციის დროს. ასეთი იყო ამ სასწავლებლის დასაწყისი და რა საკვირველია, მასში გამაგრდა რესპუბლიკანური ტრადიცია. მართლაც საფრანგეთში არც ერთი სერიოზული საზოგადოებრივი მოძრაობა არ ყოფილა ისეთი, რომ პოლიტეხნიკური შკოლის მოწაფეებს მხურვალე მონაწილეობა არ მიეღოთ. ასეთი იყო პოლიტეხნიკური შკოლის ატმოსფერა. კონტს მაინც არ დასცალდა ამ შკოლაში. ერთხელ ერთი რეპეტიტორი ცუდათ მოეპყრო პირველი კურსის მოწაფეს, უფროსი შეგირდები ჩაერიენ საქმეში და მისწერეს რეპეტიტორს: „თვალით არ დაგვენახვოთ სასწავლებელშიო“. წერილი კონტმა დაწერა. რეაქციონურმა მთავრობამ ისარგებლა შემთხვევით და მიხურა შკოლა, ხოლო კონტი გაისტუმრა მშობლებთან პროვინციაში, აქ ვერ გასძლო ახალგაზდა ყმაწვილმა და გასწია პარიზში, სადაც წინანდელი მასწავლებლების დახმარებით იშოვა კერძო გაკვეთილები. ცოტა ხანს შემდეგ ის შეიქნა გამოჩენილი უტოპისტის სენ-სიმონის მდივნათ. გამოჩენილ უტოპისტს დიდი გავლენა ქონდა კონტზე. სენ-სიმონის შეხედულობით მეცნიერების და ფილოსოფიის უმთავრესი მიზანი საზოგადოების გარდაქმნაში იყო, ამ ნაირათ ის საზოგადო მოღვაწეობას მეცნიერულ სისტემას უმორჩილებდა. ერთ ხანს კონტი გულმოდგინეთ მუშაობდა სენ-სიმონთან, მარა რამდენათ ის ვითარდებოდა, იმდენათ მას და სენ-სიმონს შორის თვალსაჩინო ხდებოდა განსხვავება. ბოლოს ისინი სამუდამოთ განშორდენ ერთმანეთს. კონტი შეუდგა განუწყვეტელ შრომას, 1826 წელს გამოაცხადა საჯარო ლექციები, რომელსაც ესწრებოდენ გამოჩენილი მეცნიერები. მაგრამ გადამეტებულმა შრომამ ისე გამოფულია არაქათი მას, რომ დროებით გონება დაკარგა. მორჩა თუ არა, ხელახლა შეუდგა შრომას და რამდენიმე წლის განმავლობაში გამოსცა თავისი უმთავრესი შრომა; „პოზიტიური ფილოსოფიის კურსი“. ამავე დროს ის გამოდის პოპულიარიზატორათ. საზოგადოებრივი პროგრესის განვითარება მისი აზრით დამოკიდებული იყო ხალხში მეცნიერული ცოდნის გავრცელებაზე. ამ მიზნით რამდენიმე ამხანაგთან ერთათ მან დაარსა საზოგადოება, რომლის წევრები უსასყიდლოთ უკითხავდენ პარიზის მუშებს ნამდვილ მეცნიერებათა პოპულიარულ კურსებს. თვით კონტი კითხულობდა ასტრონომიას. კონტმა ბევრ ჯერ სცადა, რომ რაიმე ხეირიანი ადგილი ეშოვა, მარა არც ერთხელ ბედმა არ გაუღიმა. სულ კერძო ან შტატ გარეშე ადგილებს აძლევდენ. ბოლოს ისინიც დაკარგა და ცხოვრობდა თავისი პატივისმცემლების დახმარებით. უკანასკნელი წლები მისი ცხოვრებისა მაინც მეტათ განსხვავდება წინანდლებზე. თავის მოღვაწეობის დასაწყისში კონტი წინააღმდეგი იყო ყოველნაირი ტეოლოგიური და მეტაფიზიკური აზრის. ხოლო სიბერეში რაღაც მისტიკურ მდგომარეობაში ჩავარდა და თავისებური სარწმუნოებაც კი შექნა, სადაც უმაღლეს სათაყვანო არსების მაგიერობას კაცობრიობა სწევდა. გადაიცვალა კონტი პარიზში 1857 წელს დიდ ძალი თაყვანის მცემლებით გარშემორტყმული.

კონტის პოზიტიურ ფილოსოფიას, როგორც ყოველ მოძღვრებას, აქვს ორი მხარე: დამრღვევითი და შემოქმედებითი. დამრღვევით ნაწილში პოზიტივიზმი სრულიათ უარყოფს მეტაფიზიკას. ყოველი თეორია, რომელიც ხსნის ბუნების მოვლენებს ქვეყნიერების გარეშე მყოფ მიზეზებით, უსაფუძვლო და მაშ. უსარგებლოა. ყოველი ფაქტის ახსნა მაშინაა მეცნიერული და სანდო, თუ ამ ფაქტის დაკვირვება ჩვენ თვითონ შეგვიძლია და თუ ამ დაკვირვების შედეგი ახსნილი და ცდით დასაბუთებულია. ჩვენ შეგვიძლია გამოვიკვლიოთ მხოლოთ მოვლენათა ურთიერთი დამოკიდებულება. რაც შეეხება მათ დამწყე მიზეზს, ეს ჩვენთვის სრულიად მიუწდომელია. შემოქმედებით მხარეს უნდა ვაკუთვნოთ მეცნიერებათა კლასიფიკაცია და კაცობრიობის განვითარების კანონი. ამათ შემდეგ შევეხოთ.

X.

საუბარი სხვა-და-სხვა საგნებზე.

VIII.

ძველი მოწინააღმდეგე.

არა შეჰხდა მწყერი ხესა, არა იყო გვარი მისი — ეს ანდაზა სწორეთ ბ. ნინია გარეჯელზე ყოფილა გამოჭრილი: როგორც თითონ ამბობს, „ამ დროული კაცი ყოფილა და თავის დღეში სალოცავათ არ უვლია; მხოლოთ ამ ცოტა ხანში საშინელ სურვილს აუტაცნია მისთა ცოდვათა მოსანანიებლათ“ ჩვენი ძველთა უძველესი მონასტრები დაიარა; მაგრამ ეს კეთილი განზრახვა თავიდანვე ხათაბალათ გადაქცევია („ივერია“, № 142). მაგრამ მოგახსენებათ, რომ სხვისი ჭირი ზოგჯერ მარგებელია, და აი ბ. ნ. გარეჯელის ხათაბალაში გაბმა ჩვენთვის სასარგებლო გამოდგა. ამ სარგებლობას ჩვენ იმაში ვხედავთ, რომ ამ „ხათაბალაში“ გაბმის გამო ბ. გარეჯელმა უფრო ახლო გაგვაცნო თავის თავი. განა ღირს კი ამათ ის — შეიძლება, გვკითხონ ჩვენ ზოგიერთებმა. მართალი მოგახსენოთ, არც იმდენათ საინტერესოა, მაგრამ ვინაიდან ერთხელ მაზე საუბარი დავიწყეთ, საჭიროა ბარემ იგი საუბარი დავასრულოთ.

ბ. ნინია გარეჯელმა სულ რამდენიმე (სამი თუ ოთხი) წერილი დაბეჭდა გაზ. „ივერიაში“. პირველ წერილშივე (იხ. ამ წლის „ივერია“, № 110) აი რას ამბობდა ჩვენი ავტორი: „დღევანდელ ჩვენ მწერლობას ერთი მნიშვნელობა-და აქვსო: არ დაუკარგოს ქართველობას თავისი მშობელი (თუ სამშობლო?) ენა, ურომლისოდაც ქართველების ხსენება აუცილებლათ გაჰქრება ქვეყანაზეო“ (ხაზს ჩვენ ვუსვამთ). მეტათ ახირებული წარმოდგენის უნდა იყოს მწერალი, რომ ლიტერატურის

ერთათ ერთ მნიშვნელობას მხოლოთ ამაში ხედავდეს! განა შესაძლებელია, რომ მწერლობა არსებობდეს მხოლოთ იმიტომ, რომ მან ხალხს ენა არ დაავიწყოს? რა საჭირო იქნება ისეთი მწერლობა, რომელსაც ხალხის ცხოვრებისათვის არავითარი მნიშვნელობა არ ექნება, რომელიც არ განუმარტავს და არ აუხსნის საზოგადოებას მის საჭირ-ბოროტო კითხვებს, რომელიც ვერ დაუხატავს მას წარსულის და აწმყო ცხოვრების სურათს და არ გაუთვალისწინებს მის მომავალ ბედს? თუ მწერლობა არ ემსახურება ამ დანიშნულებას, იგი მწერლობა მკვდარია და მას არავითარი მნიშვნელობა საზოგადოებისთვის არა აქვს. ამნაირათ ბ. ნ. გარეჯელის მსჯელობიდან ის დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ დღევანდელ ქართულ მწერლობას ჩვენი ქვეყნისა და ხალხისთვის არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს. უეჭველია ამას გრძნობდა ჩვენი ავტორი, როცა აიღო თუ არა კალამი ხელში, მაშინათვე თავის თავს კითხა: „რისთვის ან ვისთვის ვწერო“? როგორც ხედავთ ამ კითხვის დაყენება პირდაპირი ლოღიკური დასკვნაა ბ. ნ. გარეჯელის მსჯელობისა დღევანდელ ქართულ მწერლობის მნიშვნელობის შესახებ. ყველასათვის ცხადია, თუ როგორი პასუხი უნდა მიეცა ამ კითხვაზე ბ. გარეჯელს და ამ შემთხვევაში სწორეთ პატივი და დიდება მის სახელს, რომ მან არ უღალატა ლოღიკას. „ქართველი მწერლის ღვაწლი და შრომა—გამოაცხადა მან—თითქმის ფუჭი და უნუგეშოა“ და ამიტომ უმჯობესია, რომ „ბედშავმა ქართველმა მწერალმა, უნაყოფოთ სამშობლო მწერლობაში შრომის მაგივრათ, გარეშე მწერლობაში მაინც მიიღოს მონაწილეობაო“. ბ. ნ. გარეჯელის მსჯელობამ ჩვენ იმ თავითვე გაგვაოცა. რა თქმა უნდა, ვისაც სად ეხერხება და უმჯობესათ თვლის, იქ მიიღებს მონაწილეობას. მაგრამ ჩვენ გაგვაკვირვა ბ. გარეჯელის მოტივმა, ქართველმა მწერალმა რათ უნდა მიიღოს მონაწილეობა „გარეშე მწერლობაში“. გამოდის, რომ თუ ბ. გარეჯელის ლოღიკას გავყევით, ქართული მწერლობა სულ უნდა გაუქმდეს. გაგვაკვირვა ასეთმა მსჯელობამ მით უმეტეს, რომ იგი, რაც უნდა იყოს, ქართულ გაზეთში იყო გამოთქმული. საყურადღებო იყო ის გარემოებაც, რომ ასეთი შეხედულების ავტორი, ბ. ნინია გარეჯელი, პირველათ გამოდიოდა ჩვენ მწერლობაში. ბ. გარეჯელის ახირებული მსჯელობა ჩვენ თავის დროზე აღვნიშნეთ და თანაც მას ახალ მოვლენილი პუბლიცისტი ვუწოდეთ. რასაკვირველია, ასეთი აშკარა სიმართლის გამომჟღავნება „ივერიისათვის“ მეტათ საგრძნობელი და მწვავე უნდა ყოფილიყო და კიდევაც ამისთვის ჩვეულებრივათ უშვერი ლანძღვა-გინების საგნათ გაგვხადეს. მაგრამ ეს არაფერი. საინტერესო აქ სხვა გარემოებაა, სახელდობ ის, რომ ბ. ნ. გარეჯელმა უწინარეს ყოვლისა ის გვისაყვედურა, თუ რათ ვუწოდეთ ჩვენ მას ახალმოვლენილი პუბლიცისტი. თურმე ნუ იტყვით, ბ. ნ. გარეჯელი ახალ მოვლენილი კი არა, ძველის ძველი პუბლიცისტი, ძველი ჩვენი მოწინააღმდეგე ყოფილა, და ჩვენ კი ეს როდი გვცოდნია! „როდესაც ბ. მოსაუბრე ანბანს სწავლობდაო,—თამამათ გვეუნება ავტორი,—მე დღევანდელ მატერიალურ მიმართულებას (ვაშა, ვაშა თქვენ კაცობას, ბ. გარეჯელო!) ავის თვალით ვუყურებდი და შესახებ ამისა მაშინდელ „ივერიაშიაც“ ჩემი აზრი გამოვთქვიო. და იქვე დასახელებულია 1888 წლის „ივერია“ (№ 111). აი თურმე ჩვენ როგორი უვიცი და „გონებით უსინათლო ვყოფილვართ“. მაგრამ დამშვიდდით ცოტა: ჩვენ ავტორს, გონია თავისი თავიც დავიწყებია. წინანდელ მის წერილს „ივერიაში“ (1888 წ. № № 100 და 111) ბოლოში მოწერილი აქვს „ნ. გ—ლი“, მაშინ როცა ახლანდელ წერილებს—„ნინია გარეჯელი“. სწორეთ გულთმისანი უნდა იყოს კაცი, რომ ნ გ—ლში ნინია გარეჯელი იცნას; მაგრამ კიდეც რომ ასეთი გულთმისანი ვყოფილიყავით ჩვენ, განა გვქონდა ამის უფლება? ჩვენ გვეგონა, რომ ასეთი საქციელი ეწინააღმდეგება ლიტერატურულ ზნეობას და თუ ბ. ნინია გარეჯელს ასეთი ზნეობა არა სწამს, ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ეს ყველასათვის კანონი იყოს. ამნაირათ ჩემ დასამარცხებლათ ნახმარი საშვალება თვით ბ. გარეჯელს უფრო ამარცხებს, ვინემ ჩვენ. ეს კიდევ არაფერი: ამ გამომჟღავნებისათვის ჩვენ დიდი მადლობელიცა ვართ ბ. გარეჯელთან, რადგანაც ამის მეოხებით ჩვენ საშვალება მოგვეცა გაგვეცნო ამ ახირებული (ახალმოვლენილი უკან მიგვაქვს) პუბლიცისტის ლიტერატურული ფიზიონომია არა მარტო დღეს, არამედ რამდენიმეთ წარსულშიაც.

ბ. ნ. გარეჯელი დიდი რიხით ამბობს, რომ „როცა მოსაუბრე ანბანს სწავლობდა“, მე, ი. ნ. გარეჯელი, დიდი ბრძენი ვიყავიო. ვთქვათ ეს მართალია, მაგრამ ნუ თუ აქედან ის გამოდის, რომ 14 წლის შემდეგაც მე კიდევ ანბანს ვსწავლობ და ბ. ნ. გარეჯელი კი ისევ ბრძენია? რათ არ შეიძლება წარმოვიდგინოთ, რომ ამ ხნის განმავლობაში მე ანბანი შევისწავლე და ბ. ნ. გარეჯელმა კი სიბრძნე დაივიწყა? ჩვენ ბევრი საბუთი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ ეს სწორეთ ასე მოხდა, თუმცა, უნდა გამოვტყდეთ, ბ. ნ. გარეჯელი არც ამ თოთხმეტი წლის წინეთ ყოფილა დიდი რამე დოვლათიანი სიბრძნის პატრონი. ჯერ გავეცნათ ახლანდელ ნინია გარეჯელს. ჩვენ ვიცით, თუ რა შეხედულებისაა ჩვენი ავტორი ქართული მწერლობის მნიშვნელობაზე. ახლა გავიგოთ, თუ როგორი წარმოდგენა ქონებია მას იმ მოძღვრებაზე, რომელსაც ისტორიული ანუ სოციალური მატერიალიზმი ეწოდება. ამ ვაჟბატონის მსჯელობით, სოციალური მატერიალიზმი ქადაგებს თურმე, რომ „ადამიანის ჭკუა-გონება, მისი გრძნობა და სულ ყოველივე ესე თურმე დამოკიდებულია ქონებრივ მეტ-ნაკლებობაზე. გამოდის, რომ თუ ქონება ბევრი გაქვთ, ჭკვაც ბევრი გექნებათ და სულითაც ძლიერი იქნებით. და თუ ბევრი ქონება არა გაქვთ, უჭკუო, უგონო და სულის უძლური იქნებითო“. ასეთი ცოდნით აღჭურვილი ადამიანი მართლა რომ მონასტრებში უნდა დადიოდეს ცოდვათა მოსანანიებლათ და არა ლიტერატურაში ეჩხირებოდეს. თქვენ შეგიძლიათ არ მიიღოთ ეს მოძღვრება, უარყოთ იგი, მაგრამ იმის თქმა ისტორიულ მატერიალიზმის შესახებ, რასაც ამბობს, ავტორის სრულ გაუგებლობას ამტკიცებს. დღეს, როცა ხსენებული მოძღვრების შესახებ საკმარისათ მდიდარი და მეტათ საინტერესო ლიტერატურა არსებობს, ისეთი აზრის წარმოთქმა ისტორიულ მატერიალიზმზე, როგორც ბ. გარეჯელმა ინება, მიუტევებელ ცოდვათ უნდა ჩაითვალოს. დღეს თითქმის სოციალური მატერიალიზმის თავ გამოდებული მოწინააღმდეგებიც კი იძულებული არიან მიიღონ, რომ მრავალ კითხვებში ამ მოძღვრებას დიდი ღვაწლი და სამსახური მიუძღვის. კაცობრიობის მთელი წარსული ისტორია და თანამედროვე ცხოვრება აქ, ამ თეორიაში, პოულობს თავის ნამდვილ ახსნა-განმარტებას. სამი უმთავრესი იდეა ასულდგმულებს სოციალურ მატერიალიზმს, როგორც თეორიას. პირველი ისა, რომ შრომის ნივთიერი პირობები შეადგენს საზოგადოებრივი წეს-წყობილების უკანასკნელ მიზეზს; მეორე უჩვენებს იმ გზას და საშვალებას, რომლითაც იცვლება არსებული უფლება; და მესამე—კლასთა შორის ბრძოლა, რომელიც შეადგენს ისტორიის უმთავრეს შინაარს. [1]) როგორც ზევით ვამბობდი, თქვენ შეგიძლიათ არ დაეთანხმოთ ამ მოძღვრებას, მაგრამ იმის ძახილი, რომ „თუ ქონება მეტი გაქვთ, ჭკუაც ბევრი გექნებათ“,—ეს მხოლოთ თავისი თავის მასხრათ აგდებაა და მეტი არაფერი.

*) Туганъ—Барановскій. Очерки изъ исторіи политической экономіи.

ასეთი ცრუ აზრების გავრცელებით დღეს „ივერია“ თუ წავა იოლათ, თორემ სხვა ვერაეინ. რატომ ბ. გარეჯელი არ უჩვენებს ერთ მაგალითს მაინც, სად, როდის და ვინ ამბობდა ამის მსგავს რასმეს. ეს ხომ ცილისწამებაზე მეტია. აქედან თქვენ ხედავთ, თუ რა ლიტერატურული ფიზიონომიის პატრონია ბ. გარეჯელი დღეს. განვიხილოთ ახლა, რასაკვირველია, მოკლეთ, თუ რა იყო იგი წარსულში.

როგორც ზევითაც ვამბობდით, ბ. გარეჯელი არც წინეთაც ყოფილა ბედოვლათიანი მწერალი, მაგრამ მას მაინც უკან უკან უვლია, და არა წინ. ამ თოთხმეტი წლის წინეთ ბ. გარეჯელი აი რას წერდა: „ეხლა ყველა პატიოსანსა და განათლებულს რუსს ესმის, რომ რუსეთის ავი და კარგი, მთელი მისი მერმისი დამყარებულია იმის დაწინაურებულ საზოგადოებაზე, რომელსაც თავისი სული და ხორცი შეწირული აქვს და კიდევაც შესწირავს თავის სამშობლოს. მდაბიო ხალხსაც, რასაკვირველია, შესაფერი მნიშვნელობა აქვს ყოველ განათლებულ საზოგადოების წინსვლაში, ისეთი, როგორც ხვნასა ბ თესვაში მიწის: დასთეს რასმე—სანატრელი მოსავალი მოგივა, თუ არა და იმას უნდა დასჯერდე, რაც დედამიწის ბუნება ამოხეთქავს. ჯერ ასე და რა მნიშვნელობა ექნება მდაბიო ხალხს საკუთარად, ეს ხომ ერთმა ღმერთმა იცისო“ („ივერია“, 1888 წ. № 100). ამ ამონაწერიდან აშკარათ ჩანს ჩვენი ავტორის მაშინდელი მიმართულება: ავტორს სავსებით რწამს ინტელიგენტის ყოვლის შემძლებლობა; ინტელიგენტს შეუძლია, ცხოვრება საითაც უნდა, იქით წაიყვანოს; ცხოვრებას იგი არ უყურებს. საქმე მხოლოთ ინტელიგენციაშია: თუ ინტელიგენცია კარგია, ცხოვრებაც საუკეთესოთ მოეწყობა, თუ იგი არ ვარგა, ცხოვრებაც უვარგისია: ამიტომ თერგდალეულების გამარჯვებას იგი იმით ხსნის, რომ იგინმა „ნათელი აზრი შეითვისეს და განახორციელესო“. პირიქით მეოთხმოცე წლების საზოგადოებრივ ცხოვრების უვარგისობას იგი აწერს მაშინდელ ინტელიგენციის უვარგისობას, და შემდეგ ასე განაგრძობს: „თუ დღევანდელ თაობას (მეოთხმოცე წლებზეა ლაპარაკი) უკეთესი თაობა არ მოყვა, მაშინ შენი მტერი ჩვენი საქმე: გაცოცხლდება ჩვენი ყოვლად დასავიწყარი თერგდალეულების წინა თაობის ცხოვრება“. „დიაღ, ამაშია ჩვენი უბედურება, რომ ჩვენ ინტელიგენცია არა გვყავს, თორემ მოგვეცა ღვთის წყალობა, რომ მაშინ დედა-აზრიც გვექნება და კრიტიკაც“. კითხულობთ ამას და ასე გგონიათ, რომ ინტელიგენცია ეს ისეთი რამ უნდა იყოს, რაც ზეციდან ვარდება. მისთვის არც ნიადაგის მომზადებაა საჭირო და არც საზოგადოებრივი პირობები. სადაც შემთხვევით ჩამოვარდება ზეციდან კარგი ინტელიგენცია, ყოველივე საუკეთესოთ მოეწყობა, არა და ჩვენ ცხოვრებას საშველი არა აქვს: მ. გარეჯელი სრულებით ცხოვრებას არ აქცევს ყურადღებას, ეს მას არ აინტერესებს. მისთვის იმას კი არა აქვს მნიშვნელობა, რაც მართლა ხდება, რაც ცხოვრების სინამდვილეს შეადგენს, არამედ ის, თუ როგორ ინტელიგენტთან გვაქვს საქმე, ვინაიდგან, მისი აზრით, ყოველივე იქიდან მომდინარეობს, ყველაფრის სათავე იგი არის. რა ოქმა უნდა, ასეთი მწერალი ვერ მოიწონებდა ბ. გ. მაიაშვილის წერილს, რომელიც იწვევდა საზოგადოებას თანამედროვე სინამდვილის გამოსაკვლევათ, ე. ი. ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური ცხოვრების შესასწავლათ.

ბ. გარეჯელი პირველათ ვითომც კიდევაც ემხრობა იმ „ღრმა ფილოსოფიურ აზრს,“ რომელზედაც აშენებულია ბ. მაიაშვილის წერილი, მაგრამ მაგარი ის არის რომ იმას არა აქვს ჩვენ ცხოვრებაში ის პრაქტიკული მნიშვნელობა, რომელსაც ბ. მაიაშვილი მიაწერს და რომლისგანაც ის დასკვნა გამოყავს, რომ თუ ჩვენ მართლა ჩვენი ქვეყნის ერის გულითადი მზრუნველნი ვართ, უნდა უეჭველათ უპირატესი ყურადღება იმის ეკონომიური ცხოვრების გამოკვლევას მივაქციოთო („ივერია“ 1886, № 111). ეხლა ვიკითხოთ: იცნობდა თუ არა ბ. გარეჯელი ჩვენ ცხოვრებას, როცა ამბობდა, რომ იმ ღრმა ფილოსოფიურ აზრს ჩვენთვის მნიშვნელობა არა აქვსო? უბედურებაც ის არის, რომ ამის ცოდნა მას არ ქონდა, და არც შესაძლებელი იყო, რომ ცოდნოდა, ვინაიდან იგი თითონვე უარყოფდა ასეთი ცოდნის სარგებლობას. „ნუ თუ—კითხულობს იგი—ჩინეთის ეკონომიურ ცხოვრების ჩემგან გამოკვლევა ჩინეთის მდაბიო ხალხს რასმეს არგებს? ამ ჩემს გამოკვლევას მხოლოთ სამეცნიერო მნიშვნელობა ექნება და ჩინეთის მდაბიო ხალხის ბედი კი ისევე ჩინეთის მებატონეთა ხელში დარჩება. იქნება ცოტაოდენი მნიშვნელობა ქონდეს ამ ჩემ გამოკვლევას მდაბიო ხალხის ბედის გადაწყვეტაში, მაგრამ მაინც და მაინც ხალხის ბედი და უბედობა იმისაგან გარდაწყდება, ვისაც იმისი ბედი და უბედობა ხელთა აქვთ. „ეს კი ყოვლის შემძლე“ ინტელიგენცია გახლავთ. მაგრამ ჩინეთის მაგალითი ერთობ უადგილოა. ბ. გარეჯელს ეუბნებოდენ ჩვენი ქვეყნის ეკონომიურ გამოკვლევაზე და იგი კი სიტყვას განზე აგდებს. გარდა ამისა, რას ნიშნავს მისი სიტყვები: „ამ ჩემ გამოკვლევას მხოლოთ სამეცნიერო მნიშვნელობა ექნებაო“! განა მეცნიერება სხვაა და ცხოვრების შესწავლა და მისი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება კიდევ სხვაა! მაშ მეცნიერება, ეტყობა, ცხოვრებისათვის ყოვლად გამოუდეგარი და უმნიშვნელო ყოფილა! ეს კი არაფერი სასიამოვნოა, თქვენმა მზემ. მაგრამ საბედნიეროთ ასე როდია.

რაც შეეხება ბ. გარეჯელის სიტყვებს: კაცთმოყვარეობას, ძმობას, ერთობას, თავგანწირულებას, თავისუფლებას და სხვა ამისთანაებს, რომლებსაც იგი „ივერიასთან“ ერთათ ემსახურებოდა, ეს ჩვენი აზრით მშრალი უშინაარსო სიტყვებია. ამის შესახებ ლაპარაკი ჩვენ უადგილოთ მიგვაჩნია.

დასასრულ ბ. გარეჯელს უნდა ვუთხრა აი რა: ჩვენ „გვჯერა მისი სიტყვები, რომ იგი დღევანდელ მატერიალურ მიმართულებას ავის თვალით უყურებდა“, მაგრამ ჩვენ გვჯერა აგრეთვე ისიც და ღრმათ დარწმუნებულიცა ვართ, რომ ბ. ნინია გარეჯელს ამ მოძღვრების, არც წინეთ და არც ახლა, არაფერი არ გაეგება.

მასაუბრე.

შინაური მიმოხილვა

ყველასთვის ცხადია, თუ რა სწრაფი ნაბიჯით იზრდება თანამედროვე ქალაქი. ეს ზრდა ხდება არა მარტო რიცხვის მხრივ. ბევრი ადამიანის ვიწრო ტერიტორიაზე შეკრებამ გამოიწვია მათი ურთიერთი დაახლოვება, მათი ინტერესების უფრო მჭიდროთ შეკავშირება. გარდა ამისა ქალაქი გახდა ცენტრათ ყოველ გვარი მოძრაობისა. აქ იზრდება მრეწველობა, აქ ვითარდება მოქალაქეობრივი გრძნობა, აქ ისახება სხვა და სხვა გონებრივი მიმდინარეობა, რომელიც შემდეგ ქვეყნის დანარჩენ ნაწილს ეფინება. ერთი სიტყვით ცხოვრება აქ მეტათ გართულდა, მოთხოვნილება მეტათ გაიზარდა. გაიზარდა არა მარტო კერძო კაცის მოთხოვნილება, არამედ მთელი ქალაქის. ამ ზრდამ კი გამოიწვია გადასახადების ზრდაც. მაგრამ რადგანაც ქალაქის მოთხოვნილებანი და მაშ ხარჯებიც გაცილებით უფრო ძლიერ იზრდება, ვიდრე გადასახადები, ამიტომ ქალაქის ზრდა-განვითარება რომ არ შეჩერებულიყო, საჭირო შეიქნა სხვა შემოსავლის, სხვა წყაროს გამონახვა. ამ ნაირათ ქალაქი იძულებული გახდა ხელი მოეკიდებია ვაჭრობისათვის და ეჭრობისათვის. ქალაქში ბევრი ისეთი საგანია, რომელიც საყოველთაო. საჭიროებას წარმოადგენს ასეთია წყალი, რკინის გზა, განათება და სხვ. და აი სწორეთ ქალაქსაც თავის ხარჯით გაყავს წყალი, ქალაქის რკინის

გზები და სხვ. ამ ნაირათ ქალაქი შეიქნა თვით მწარმოებელი და მოვაჭრე. ეს არის სამრეწველო და სავაჭრო დაწესებულებათა მუნიციპალიზაცია. არ ითქმის, რომ ეს მუნიციპალიზაცია ყოველ ქალაქში ერთნაირი სისწრაფით ვითარდებოდეს. საზოგადოთ წინეთ ქალაქის საბჭოები იყო სხვილი ბურჟუაზიის ხელში. სხვილი ბურჟუაზია კი ყოველთვის იმ აზრისაა, რომ ქალაქის სავაჭრო და სამრეწველო დაწესებულებანი კერძო პირების ხელში იყოს, რადგან ამ შემთხვევაში, ამ გზით ბურჟუაზიის წარმომადგენელნი საკმაოთ გაითბობენ ხელს. ამას გარდა ბევრ ქალაქში ძველიდანვე ბევრი ქალაქის საქმე კერძო ამხანაგობების ხელშია. მხოლოთ ბოლო დროს ქალაქის თვითმართველობებში გაძლიერდა დემოკრატიული ელემენტი. ის ნათლათ ხედავს, თუ რა მძიმე უღლათ აწევს კისერზე კერძო ამხანაგობებისაგან ქალაქის საქმეების ექსპლოატაცია ქალაქის მცხოვრებთა უმრავლესობას. ამიტომ ის იმის ცდაშია, რომ შეუმსუბუქოს ქალაქის ღარიბ ელემენტს ცხოვრება, ცდილობს კერძო ამხანაგობებს ჩამოართვას ქალაქის საქმეები და თვითონ ქალაქის მართველობას აწარმოებიოს. ამ ნაირათ დემოკრატიზმი და ქალაქის წარმოებათა მუნიციპალიზაცია მჭიდროთ არიან შეკავშირებული: პირველის სისუსტე ნიშნავს მეორეს არ ყოფნას, პირველის განვითარება—მეორეს ზრდას. ჩვენ, რასაკვირველია, არაფერი საბუთი არ გვაქვს ჩვენ ქალაქების თვითმართველობებში დემოკრატიულ ელემენტების გაძლიერება დავინახოთ. მაგრამ მიუხედავათ ამისა ხალხის ექსპლოატაცია კერძო პირებისაგან იმდენათ საგრძნობელი გახთა, რომ ზოგი ჩვენი ქალაქის თვითმართველობებიც კი ცდილობენ თვითონ აწარმოვონ მცხოვრებთათვის აუცილებელი საგნები. ბათომში უკვე კაი ხანია ქალაქი თვითონ ყიდის ხორცს. ახლა თბილისშიც ამ მოკლე დროში შემოიღო ქალაქმა ხორცით ვაჭრობა. დაწყებული ცდა იმდენათ შესაფერი და სასარგებლო აღმოჩნდა, რომ თვითმართველობამ უკვე მეორე დუქანი გახსნა. და იმედია რა კი ერთხელ შედგა ფეხი ამ გზას, მესამე და მეოთხეც მალე მოყვება. ჩვენ მხოლოთ ის დაგვრჩენია, რომ თვითმართველობას გზა დავულოცოთ, ხოლო ქალაქის მცხოვრებთ ჩავაგონოთ, რომ ქალაქის ინტერესებს პატივით მოეპყრან და არ უცქირონ, როგორც „სხვის“ საქმეს. მხოლოთ მაშინ იქნება შესაძლებელი საქმის განვითარება და წინსვლა.

* * *

ამ ბოლო დროს ჩვენ დრამატიულ საზოგადოებას დაეტყო ძალიანი სიფხიზლე. გასულ სეზონში მაინც წარმოდგენები გაუმჯობესდა, რეპერტუარსაც შედარებითი სერიოზობა დაეტყო, იაფ ფასიანი წარმოდგენებიც შემოიღეს. იმედი იყო, რომ საქმე ამ გზით წავიდოდა და ისეთ დროსაც მოვესწრებოდით, რომ ყოველ დღე გვექნებოდა ქართული წარმოდგენა. ჩვენდა სამწუხაროთ, ეს იმედები, როგორც გავიგეთ, აღარ მართლდება. წელს თეატრი·საზოგადოების კომიტეტმა მიაქირავა კერძო ანტრეპრენიორს, ამიტომ თურმე ჩვეულებრივი ქართული წარმოდგენები გაიმართება მხოლოთ კვირაში ერხელ, ხუთშაბათობით, ხოლო კვირაობით დღითი მოაწყობენ იაფ-ფასიან წარმოდგენებს. დარწმუნებული ვართ, რომ ასეთ გადაწყვეტილებას კომიტეტი მხოლოთ მატერიალური სივიწროვის გამო დაადგა. მიზეზი, რასაკვირველია, პატივსადებია, მაგრამ მაინც არ შეგვიძლია არ გამოვთქვათ ამის გამო მწუხარება და შიში, ვაი თუ ფეხზე დაყენებული საქმე შეფერხდეს.

* * *

საქართველოს შუაგულათ დასაბამიდანვე ითვლება ქართლი, ხოლო ქართლის ცენტრი დღეს ქალაქი გორი არის. ამ ქალაქში რამდენიმე საშუალო და დაწყებითი სასწავლებელია. მაში მოზარდი თაობა საკმაოთაა შეგროვილი, სამაზრო დაწესებულებათა მოხელეები და მოქალაქენიც საკმაოთ არიან. მარა ახირებული ხალხი კი ყოფილა ყველა ესენი. თურმე, წარმოიდგინეთ, ჯერაც არ იციან, თუ რა არის სამკითხველო, ჯერაც არ მოუსურვებიათ ასეთი საჭირო დაწესებულება გაიჩინონ. ნეტავი რას აპირებენ დალოცვილი გორელები? ან და შეიძლება ისინი იწუნებენ თანამედროვე განათლებას და სულ სხვა ნაირ განვითარების გზას ადგანან?

* * *

ჩვენში ეგრეთ წოდებული საზოგადო მოღვაწეობა ჯერ კიდევ რაღაც თავშესაქცევი საქმეა. შეგიძლიათ ბევრი იყვიროთ, ცოტა იშრომოთ, შეგიძლიათ ბევრი დაპირდეთ და არ შეასრულოთ. სხვათა შორის ასე მოსვლიათ ქიათურელებსაც. იქ განიზრახეს საკვირაო შკოლის დაარსება და კიდეც დაარსეს. მაგრამ იქაურ ახირებულ „მოღვაწეთ“ იმდენათ ცოტა იმედი ქონებიათ თავის თავის, რომ ქაღალდზე აღუნიშნავთ თავისი დაპირება. აი ეს ქაღალდიც: „ს. ქიათურა, 10 სექტემბერი 1091 წ. შევიკრიბენით საკვირაო შკოლის კითხვების გამოსარკვევათ და შემდეგ დასკვნას დავადექით: რაც შეეხება შკოლაში მუშაობას, გაკვეთილების მიცემას, ჩვენ, აქ მოხსენებულნი პირნი, სურვილს ვაცხადებთ, რომ გულმოდგინეთ ვიმუშაოთ, რითი და როგორც კი შეგვეძლება, რასაკვირველია, ჩვენი ქიათურაში ყოფნის დროს“. ამ ახირებულ დოკუმენტზე, რომლის არსებობა თავისთავათ ამტკიცებს მაზე ხელისმომწერთა სიმჩატეს, ხელი უწერია ქიათურის თითქმის სულ ყველა „ახალგაზდებს“, მაგრამ საქმე სწორეთ ხელის მოწერით დასრულებულა. თითქმის სულ არც ერთი ზემოხსენებულ ქაღალდზე ხელის მომწერი დღეს შკოლას ყურს აღარ უგდებს, თვით ადგილობრივი ექიმიც კი, რომლის მონაწილეობა მეტათ საჭიროა ამ საქმეში. გასაკვირველია, თქვენმა მზემ, ან რას პირდებოდით, ან რაღას მიიმალეთ აქეთ-იქით?

* * *

ცხინვალს ესტუმრა უბედურება. ცეცხლმა გაანადგურა თითქმის მთელი დაბა. ჩვენში საზოგადოთ, თუმცა სიმდიდრით ვერ დავიკვეხნით, მარა გაჭირვებაში ერთმანეთის დახმარება მაინც ვიცით. იმედია, ახლაც არ დაგვავიწყდება დაჩაგრულები. მით უმეტესათ საჭიროა ყურადღების მიქცევა, რომ დაზარალებულნი ებრალებია. ამ ნიჭიერ ხალხს, მთელ ქვეყანაზე მოფენილს, ჩვენშიაც საკმაო წარმომადგენელი ყავს. მართალია მას სხვა ეროვნებათა ერთი ნაწილი ვერ ეპყრობა შესაფერი პატივისცემით, მარა ამის მიზეზი ისევ თვით ამ ნაწილის გაუმაძღრობა, შურიანობა და დაუნდობლობაა. მართალია, ჩვენი ისტორია ვერ დაასახელებს გამოჩენილ ებრაელთ, რომელთაც რაიმე თვალსაჩინო ღვაწლი მიეძღოდეს ჩვენი ერის წინაშე, მარა ეს ხომ ჩვენივე განუვითარებლობის ბრალია და არა იმისი, რომ ჩვენი ებრაელები სხვა ხალხში დაფანტულ ებრაელებზე ნაკლები ნიჭის იყვენ. თუმცა ამ მხრით ჩვენმა განუვითარებელმა კულტურამ ებრაელებს ვერაფერი ხელი შეუწყო, მარა სამაგიეროთ არც ვსდევნიდით მათ და გაჭირვებაშიაც შეძლების დაგვარათ ვშველოდით. იმედია, ჩვენი საზოგადოება ახლაც არ დაივიწყებს დამშეულთ და უბინაოთ დარჩენილებს.

* * *

ძველი დრო იყო დრო ქეიფისა. როგორც ველური, როცა საჭმელს იპოვის, მინამდი ჭამს, სანამ არაქათი სრულიათ არ გამოელევა და შემდეგ კიდევ ცოლს თხოვს, რომ პირში ჩააჩაროს, ასე იყო ჩვენშიც წინეთ. რასაც იშოვნიდენ, ერთათ ჩაყლაპავდენ. სად იყო დაზოგვა და მომავალზე ზრუნვა. ეს ძველებური ჩვეულება თავის თავის განადგურების, გაოხრების დღესაც საკმაოთ შეგვრჩა. ჩვენებური ქორწილი, ეს ქორწილი და მხიარულება კი არაა, ეს გალატაკებაა, დაღუპვაა, ასეთი ჩვეულებაა ტირილი. არ ჩამორჩება მათ ევრეთ წო.

დებული დღეობაც. თითეული ასეთი შემთხვევა რამდენიმე წლით აძაბუნებს და ავალიანებს ისეთაც დაუძლურებულ ოჯახს. თუ წინეთ კიდევ ვერავინ ვერ ახერხებდა ასეთ ჩვეულებების წინაალმდეგ წასვლას, დღეს უკვე აქა-იქ ისმის პროტესტის ხმა. რამდენიმე წლის წინეთ გურიის ერთ სოფელში გადაწყვიტეს—მოვსპოთ წინანდებურათ ტირილიო. სხვაგანაც გაძლიერდა ასეთი სურვილი და საზოგადოთ ხალხში წინანდელი დაუზოგველობა თან და თან ადგილს უთმობს მომჭირნეობას და მომავალზე ფიქრს. სწორეთ სასიამოვნო წერილს ვკითხულობთ ამის შესახებ „ცნ. ფურცელში“, ცქიტიშვილების გვარეულობისაგან. ეს წერილი იმდენათ საყურადღებოა, რომ სავსებით მოგვყავს აქ. „დიდის მოწიწებითა და მორიდებით ვაცნობებთ, ნათესავთა და მეგობართ, რომ დღეიდან აღარ ვიხდით დღეობა მარიობას, რომელსაც ჩვეულებრივ ვიხდიდით ყოველ წლივ 15 აგვისტოს სოფელ შროშაში, შორაპნის მაზრაში.

ხსენებულ დღეობის მიტოვების მიზეზი ის არის, რომ ყოველთვის უზომო სმა იმართება, რასაც მოზდევს ჩხუბი, აურ-ზაური და ხშირათ კაცის კვლაც. როგორც ხედავთ, დღეობა ორნაირათ საზარალო ყოფილა: უაზროთ ფულსა ვხარჯავთ და ერთმანეთს ვჩეხავთ. თუმცა ამ მასპინძლობას საუფლო დღეობას უწოდებენ, მაგრამ შედეგი კი, ვგონებთ, სასიამოვნო არ უნდა იყოს არც უფლისათვის და არც კაცისათვის. ჩვენდა წილათ დღეიდან აღარა ვმართავთ მასპინძლობას ხსენებულ დღეობის დროს და აღარც არავის ვპატიჟებთ“.

ფრიად სასიამოვნოა ასე გულახდილათ ძველი, უვარგისი ჩვეულების დაწუნება. სასურველია, სხვებმაც დაეკითხონ კეთილგონიერებას და მავნე ჩვეულებებს თავი გაანებონ.

სხვა-და-სხვა ამბები.

„ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ კავკავის სკოლაში ორი მასწავლებლის თავისუფალი ადგილი ითხოვა რამდენიმე კაცმა. ერთი მასწავლებელი უეჭველათ გალობის მცოდნე უნდა იყოს. თხოვნების განსახილველათ გამგეობას ახლო მომავალში ექნება სხდომა.

ქალაქის გამგეობას შეუმუშავებია წეს-რიგი, თუ როგორ უნდა მოხდეს საბჭოს ხმოსნების არჩევანი. არჩევნები მოხდება 26 სექტემბერს. ამომრჩეველთა სიებს გამოაქვეყნებენ 21 აგვისტოს. გამგეობამ უნდა შეადგინოს კანდიდატთა საერთო სია. ამ აზრით 21 აგვისტოდან 6 სექტემბრამდე იგი მიიღებს ამომრჩეველთაგან განცხადებებს და სიებს კანდიდატებისას. ასე შედგენილ სიას გამგეობა გამოაცხადებს ადგილობრივ გაზეთებში. კანდიდატებმა წინ და წინვე უნდა აცნობონ გამგეობას, თანახმანი არიან თუ არა კენჭის ყრისა. ვინც არ აცნობებს, იქნება სიიდან გამორიცხული.

მიწათ-მოქმედების დეპარტამენტის დირექტორი თავ. ვ. ი. მასალსკი შარშან შემოდგომაზე გამოგზავნილი იყო ბათუმის ოლქში სახელმწიფო მიწების დასათვალიერებლათ. თავ. მასალსკის ანგარიში წარუდგენია მიწათ-მოქმედების მინისტრისავის და განუცხადებია საჭიროა ბათუმის მახლობლათ გაიმართოს ფორთოხალისა, ლიმონისა, მანდარინისა და სხვა ნაზ მცენარეთა სანერგეო. მინისტრს განუხილავს ეს განცხადება და მეტათ სასურველათ უცვნია ამ აზრის განხორციელება. მინისტრის მინდობილებით ამ დღეებში მიწათ-მოქმედების დეპარტამენტმა დაავალა მიწათ-მოქმედების მინისტრის რწმუნებულს ბ-ნ მედვედიევს გამოარკვიოს—არის თუ არა ქ. ბათუმის მახლობლათ აღნიშნულ სანერგესათვის მოხერხებული სახელმწიფო მიწა. ამასთანავე დეპარტამენტი თხოვს შეატყობინოს, რა დაჯდება სანერგეს გამართვა და მოწყობა.

თფილისის ვაჟთა მესამე გიმნაზიის მთავრობის წარდგენილებით, საერო განათლების სამინისტრომ ნება დართო, ამ გიმნაზიის პანსიონი დახურონ, რადგანაც გიმნაზიას შეძლება არა აქვს თავის ხარჯით შეინახოს პანსიონი, ხოლო მოსწავლეთა მიერ შემოტანილი გარდასახადი ვერ ასდის ხარჯს. ამის გამო გიმნაზიის ადმინისტრაციამ წერილობით აცნობა ბავშვების მშობლებს, რომ ეხლავე იზრუნონ თაიანთ შვილების დაბინავებაზე კერძო ოჯახებში.

საცხენისის სასწავლებლის საპედაგოგო საბჭო (ეხლა ეს სასწავლებელი ყვარელშია) აცხადებს, რომ პანსიონში 45 თავისუფალი ვაკანსია გვაქვს, რომელნიც შეუძლიანთ დაიჭირონ და სახელმწიფო ხარჯით გამოიზარდონ თავად-აზნაურთა და სხვა საპატიო წოდებათა შვილთო. თხოვნები უნდა მიერთვას საჭირო საბუთის ქაღალდებით სწავლა-განათლების მზრუნველს კავკასიაშიო.

გზათა სამინისტროს აღუძრავს ლაპარაკი, რომ ქალაქ კავკავში დაარსდეს სარკინისგზო-სატეხნიკო სასწავლებელი

---

15 ივლისს დაბა ცხინვალში გაჩნდა მძლავრი ცეცხლი, რომელმაც გადაბუგა 240-დე სახლი. ზარალი მეტათ ძლიერია მეტათ საგრძნობლათ დაზიანდა ებრაელების უბანი. საჭიროა გარეშე დახმარება. შემოწირულება მიიღება თფილისის გუბერნატორის კანცელარიაში და გორში გორის უფროსთაან.

ბაქოს გუბერნატორმა საერთო დებულების 421, 422 და 423 მ. ძალით გამოსცა სავალდებულო დადგენილება, რომელიც შეეხება ქალაქებს ყუბას, შემახას და ლენქორანს, დაბებს სალიანს და გეოგჩაის; ამ დადგენილების ძალით აკრძალულია ხალხის ყრილობა მოედნებზე, ბაღებში, ქარვასლებში და სხვა საზოგადო ადგილებში საზოგადოებრივ წესიერების და მშვიდობიანობის წინაალმდეგ ბჭობისათვის, აკრძალულია აგრეთვე გარეშე მაყურებლების თავისმოყრაც.

ამას წინეთ ქუთაისის ქალაქის საბჭოს მდივნათ არჩეულ ვ. კანდელაკს წერილობითი განცხადება შეუტანია ქალაქის გამგეობაში, სადაც უარს აცხადებს მდივნობაზე. კანდიდატათ ასახელებენ ი. ქაჩუხაშვილს.

განჯის წმიდა ნინოს სასწავლებელში მიმდინარე წლისპირველ სექტემბრიდან გაიხსნება მეექვსე კლასი, ხოლო მომავალ წლის სექტემბერში მეშვიდე,

---

დრამატიული საზოგადოების გამგეობამ იჯარით მისცა ქართველ თავად-აზნაურთა თეატრი თ. ა. ა. წერეთელს, რომელიც მომავალ სეზონში ხსენებულ თეატრში მოაწყობს ოპერას.

---

12 ივლისს გარდაიცვალა ცნობილი კ. პ. იანოვსკი. ის 23 წლის განმავლობაში ხელმძღვანელობდა ოფიციალური სწავლა განათლების საქმეს ჩვენში. საზოგადოთ მან დიდი მხნეობა გამოიჩინა თავის მოღვაწეობაში. ის იყო დახელოვნებული მოხელე და ცდილობდა მუდმივ უმაღლესი მთავრობის განზრახულებათა სავსებით აღსრულებას.

კორესპონდენცია.

ჭიათურა. ცალიერი სიტყვები, გაზეთებში საწკრები ჭიათურაში ცეცხლის საქრობი მანქანის უქონლობის შესახებ, მორჩა და გათავდა. რამდენიც გინდა წერე, თავს არავინ შეიწუხებს. რამდენ შიშსა და გაჭირვებაშია ამის გამო ჭიათურის მცხოვრებნი და მობინავენი, მოსვენებით ვერ დაუძინათ, რადგან ყოველ წუთში ცეცხლის გაჩენის შიში თავზარსა ცემს. 1900 წ. ჭიათურის ნახევარი ბაზრის შენობები გადაიბუგა და ამ გაჭირვების დროს ცეცხლიან შენობებს ვედროებით და დოქებით ასხამდენ წყალს და, ადვილი წარმოსადგენია, რომ ამ საშვალებით ფონს ვერ გავიდოდენ და ნახევარი ბაზრის დუქნები და შენობები ძლიერმა ცეცხლის ალმა შთანთქა. სხვა შენობებს რომ არ გადასდებოდა ცეცხლი, წინა შენობებს ანგრევდენ და ცეცხლს ცალიერ ადგილს ახვედრებდენ. „გინდ ნამს დაურჩვივარ და გინდ ნამის წყალსაო“, იმისი არ იყოს, სახლის პატრონისათვის სულ ერთი იყო, თავის ქონებას ის მაინც ესალმებოდა, რადგან შენობის დანგრევის დროს ყურადღების მიქცევა მასალების მთელათ გადარჩენაზე შეუძლებელი იყო. წელს კიდევ ვიღაც ახირებული ხასიათის პატრონები გამოჩნდენ, რომლებმაც დაიჩემეს ჩუმათ სახლის ცეცხლის წაკიდება და ამ დაჩემების მსხვერპლი გახდა 5—6 დუქნის შენობა. ცოტა ხნის შემდეგ ცეცხლი წაეკიდა კ. ბ. სახლს, რომელიც ისე დანაცრდა, რომ ერთი წულით არავინ მიშველებია. 12-ს ივლისს ცეცხლი გაუჩნდა, [illegible] გაუჩინეს, თ. მიქელაძის სახლს და ისიც იქვე დანაცრდა. კიდევ ღმერთმა უშველოს რკინის გზის მოსამსახურე ხალხს, რომ ჯებიც თავგამოდებით შველოდენ დანარჩენ შენობებს, რკინის გზის საქრობი მანქანაც მოაშველეს და სწორეთ მათი წყალობითაა, რომ გარშემო 7 ხის შენობა დაწვისაგან გადარჩა. ამ შემთხვევაში თავგამოდებით მუშაობდა რკინის გზის ტეხნიკი საფაროვი. ნუ თუ დრო არ არის, რომ ვისგანაც ჯერ არს ყურადღება მიაქციოს ყველა ამ გარემოებას და შემდეგში მაინც იზრუნოს უბედურების ასაცილებლათ და ცეცხლის საქრობი მანქანა შეგვიძინოს.

რახან შარშანდელმა კრიზისმა სასოწარკვეთილებას მიგვცა და უიმედობის ბურუსში გაგვხვია, თუმცა დღეს უეჭველი საბუთები გვაქვს, რომ ამ ბურუსის ფარდა ახდილია, მაგრამ ჩვენ მაინც ვერ წარმოგვიდგენია. თუ ვინმემ ხელში კალამი აიღო ჭიათურაზე რამეს დასაწერათ, უთუოთ პირველ ყოვლისა ძველი ჭირი უნდა გაიხსენოს: „ვიღუპებით, კრიზისი სულს გვიხუთავს“-ო. მიედველობიდან უშვებენ, რომ ამ დროებით ჭიათურის მრეწველობის საქმე წინ ნაბიჯს წადგმულია. ამხანაგობამ „შავი ქვა“ კარგა ხანია დაიწყო თავის მოქმედება ჭიათურაში და ჭიქაურშიდაც, პირველ ადგილზე ერთი ბაქანი უკვე გაავსეს და ეხლა მეორე ადგილზე მიაქვთ; მაზანდის გვარათ ფულს დროზე იღებენ, თუმცა გზავნა კი ჯერ არ დაუწყიათ. ამხანაგობის ასეთმა მოქმედებამ სხვა ექსპორტიორებიც გონს მოიყვანა. ამხანაგობის გარეშე დარჩენილ პირებს ძველებურათ ხელს აღარ უჭერენ და პირ აქეთ ეპატიჟებიან ქვის მოტანას. მაღნებში მუშაობა გაჩაღდა. ძველ, დანგრეულ მაღაროებს წმენდავენ, იშვიათათ ბეჩვდებით ისეთ კუთხეს, სადაც შავი ქვის მ[illegible]ასობა კი ყოფილა, რომ კვლავ განახლებული მუშაობა არ იყოს, რაც ნიშანია იმის, რომ წარმოება ხელსაყრელია. მარგანეციანი ადგილების ფასებმა შესამჩნევათ აიწია, წინანდელზე სამჯერ მეტს ფასობს. შეძლებული მწარმოებლების ყურადღება იქითკენაა მიქცეული, რომ რამენაირათ ადგილები შეიძინონ, რადგან შიშობენ საჭირო ქვის მიღებ არ გაუჭირდეთ. მაღნების მუშაობა იმდენათ წარმატებით მიდის, რომ მუშების და ჩალვადრების რიცხვი არ ყოფნით და ერთი ამდენიც რომ იყვეს, ყველა სამუშევარს იშოვის. დღე და ღამეში 9 წყვილი მარგანეცის გადასაზიდავი მატარებელია დანიშნული, რაზედაც მეტი ჯერ არაოდეს არ ყოფილა და კიდევ მეტი რომ იყოს, საჭიროა. ნუ თუ ყველა ეს საკმაო არ არის, რომ შავი ქვის მრეწველობა შესამჩნევათ წინ მიდის! თუ ძველებურათ, ჩვენებურათ უვარგის მაღანს ვერ ვასაღებთ, რომელმაც დასცა გასულ წელს ჭიათურის მრეწველობა, შებღალა იმის სახელი და რაც თავი და თავი მიზეზი იყო მრეწველობის დაცემისა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ კვლავ კრიზისი მეფობდეს.

თეატრის სეზონი განახლდა. რაც გუნია გვესტუმრა, მას შემდეგ თითქმის ყოველ კვირაში წარმოდგენები იმართება. ხალხი ბლომათ ესწრება და წარმოდგენით კმაყოფილი რჩება, მხოლოთ არ შეგვიძლია არ აღვნიშნოთ შემდეგი გარემოება: თეატრში წესიერება არასოდეს არ იცვება. თუ კი ბილეთები ხელთ იგდეს, საქმე მოსწრებაზეა, ვინც სად მოასწრობს დაჯდომას, სულ ერთია, ეკუთვნის მას ის რიგი თუ არა. თეატრის ადმინისტრაცია ამაზე სულაც არ იწუხებს თავს; საკვირველია, რომ აგერ ორი წელიწადია აქ წარმოდგენები იმართება და ერთხელაც არ ვღირსებივართ, რომ საჭირო დისციპლინა დაცული ყოფილიყოს. ყველაზე სამწუხარო ის არის, რომ რიგების შუა ადგილზე დგებიან ფეხზე და ამ ნაირათ განაპირას ვინც სხედან, იმათ აღარ შეუძლიათ სცენის დანახვა. ამ ჩვეულებამ იმდენათ ფესვი მოიკიდა, რომ მეორე მოქმედებაზე ნახევარი ხალხი იძულებულია ფეხზე იდგეს, დანარჩენები, გარდა პირველი რიგისა, თითქმის ყველანი ფეხზე დგანან. საჭიროა ვისიც ჯერ არს და იქნება ყურადღება მიაქციონ, რომ შემდეგში აღარ განმეორდეს ასეთი უწეს-რიგობა. 14 და 15 ამ თვეს დ. ჩარკვიანის თაობით და ვ. მესხიშვილის მონაწილეობით დაიდგა: პირველ ღამეს. „კრეჩინსკის ქორწინება“ და „სიდედრი მაია“. უკრავდა ყვირილის დეპოს მუსიკა, მეორეს— ცხოვრების გმირი“ და „დუელი.“ პირველი ღამის პიესა არაფრათ მოწონებია ხალხს, თუმცა უნდა ვთქვათ, რომ მსახიობნი მეტათ მოხდენილათ და მშვენივრათ ასრულებდენ თავიანთ როლებს. ერთი სიტყვით თვითონ პიესა „კრეჩინსკის ქორწინება“ რაცა არ იყო ჩვენი მხარის ცხოვრებაზე გამოჭრილი და ამიტომ ვერაფერი შთაბეჭდილება მოახდინა მაყურებლებზე, ამიტომ მეორე ღამეს ხალხი ნაკლებათ დაესწრო, მაგრამ „ცხოვრების გმირში“ პეტიას როლში მესხიშვილის თამაშობამ მაყურებლები აღტაცებაში მოიყვანა, ტაშის ცემას და „ვაშას“ ძახილს საზღვარი არ ქონდა. უნდა ვთქვათ, რომ უკეთესი შთაბეჭდილება ხალხზე ჯერე არც ერთ წარმოდგენას არ მოუხდენია; ყველას გულის სიღრმემდი ჩაწვდა ყველა მოქმედების ნამდვილი მნიშვნელობა. იქვე შეაგროვა ბ. ნ. ოთხმეზურმა 35 მანეთი და მიართვა მესხიშვილს მადლობის ნიშნათ, სახსოვრათ. ბ. ჩარკვიანიც რიგიანათ თამაშობდა თავის როლს.

კამათელი.

საზღვარ-გარეთ.

საფრანგეთი. დღეს საფრანგეთში გაჩაღებულია ძლიერი მოქალაქეობრივი ბრძოლა. მთელი ქვეყანა ორ ბანაკათ გაიყო და თვითეული ცდილობს ხალხის ყურადღება მიიქციოს, დაჩაგრული თავს აბრალებს და სამართლიანობის პრინციპს მამართავს, გამარჯვებული მოპირდაპირეთა მავნებლობას აღნიშნავს! ეს მავნე ელემენტია ბერები, რომელთაც თავი მოუყრიათ სხვა და სხვა კონგრეგაციებში და ჩაუგდიათ ხელში თითქმის მთელი საფრანგეთის დაბალი შკოლების, სახალხო ექიმობის და ქველმოქმედების საქმე. კომბმა ბრძანება გამოსცა ნებადაურთველ კონგრეგაციების დახურვის შესახებ. ბერები მაშინვე დაფაცურდენ, მათ მიეკედლენ რეაქციონერები და შეუდგენ სახალხო მანიფესტაციების მართვას. ასეთი მანიფესტაციები არა ერთ ადგილს გაიმართა. პლოერმელში ექვსასამდე კაცი ჩაიკეტა კონგრეგაციის შკოლაში და იქ დაყვეს საღამოს ცხრა საათამდე. შემდეგ მთელმა ყრილობამ გასწია საპრეფექტოსკენ და იქ მოახდინა მთავრობის საწინააღმდეგო მანიფესტაცია.

რენში გაიმართა საპროტესტო მიტინგი, რომლის რეზოლიუცია გადაეცა პრეფექტს, სადაც თხოვენ მთავრობას „რესპუბლიკანური“ პრინციპების პატივსაცემლათ გააუქმოს ის ზომები, რომელიც მიღებულია თავისუფალ შკოლების წინააღმდეგ! გაზეთებმა გამოაქვეყნეს არა ერთი ღია წერილი მთავრობის მიმართ. წერილის ავტორები მთავ-

რობას აბრალებენ ძალმომრეობას, უსამართლობას და თავისუფლების პრინციპის დარღვევას. მშვიდობიან წინააღმდეგობით არ ჯერდებიან სამინისტროს მტრები. ყველაზე უფრო აღელდა პარიჟი. აქ არა ერთხელ მოხთა კონგრეგაციების მომხრეთა და მოწინააღმდეგების შეტაკება. ერთი სიტყვით ბრძოლა გაცხარებულია, მარა რაც უნდა იყოს, გამარჯვება მაინც სამინისტროს დარჩება. ხოლო ეს გამარჯვება მაინც და მაინც დიდ მნიშვნელოვანი არ იქნება, რადგან მას მხოლოდ გარეგნული ხასიათი ექნება.

სანამ საფრანგეთში თვით სახელმწიფო არ იტვირთებს უძლურთა და ავათმყოფთა უზრუნველყოფას, სანამ აღზრდას არ აღიარებს სამშობლოს მოვალეობათ და ყველასათვის მისაწვდენ და უფასოთ არ გახთის, მანამდის თუმც ოფიციალურათ დახურონ კონგრეგაციები, იეზუიტების გამოქნილი ბერები მაინც ეცდებიან შეეგუონ მათთვის უხერხულ პირობებს და წინანდებულათ გააგრძელებენ რესპუბლიკელთა და მოქალაქეობრივი საზოგადოების მომხრეთა წინააღმდეგ ბრძოლას.

გერმანია. როგორც მოგეხსენებათ, გერმანიაში რეიხსტაგის დეპუტატებს გასამრჯელო არ ეძლევათ სახელმწიფოსაგან. ბისმარკის აზრით თუ დეპუტატს ჯამაგირი არ ექნებოდა, ამით რეიხსტაგი დაცული იქნებოდა რადიკალურ ელემენტების შემოსევისაგან, რადგან რადიკალობა უფველთვის სიღარიბისგენაა, ხოლო ღარიბებს გაუჭირდებოდათ უჯამაგიროთ ქვეყნის სამსახური. მაგრამ მთავრობის განზრახვა ვერ გამართლდა, რადგან უკიდურესი ელემენტები ეცადნენ კერძო პირების სიღარიბის გამო საერთო საქმე არ შეეფერხებიათ. რაკი მთავრობა არ აძლევს ჯამაგირს მათ დეპუტატებს, თვითონ პარტიამ დაუნიშნა მათ ეს ჯამაგირი. ასე იქცევიან სოციალ-დემოკრატები. ამნაირათვე სურთ მოიქცნენ ეხლა პოლონელები. რადგან ბევრი ადვოკატი, ექიმი და სხვები უარს ამბობენ დეპუტატობაზე იმის შიშით, რო შემოსავალი არ დაეკარგოთ, რეიხსტაგის პოლონელთა ფრაქციამ გადასწყვიტა დაარსოს განსაკუთრებული კასა, საიდანაც მიეცემა ჯამაგირი რეიხსტაგის ღარიბ დეპუტატებს. ახლა, რასაკვირველია, პოლონელები უფრო რადიკალებს გაგზავნიან რეიხსტაგში და არა მსხვილ მიწათმფლობელებს, ბუნებრივ კონსერვატორებს, როგორც აქამდის იყო.

— ამ ბოლო დროს მეტათ გამწვავდა გერმანელთა და პოლონელთა ურთიერთი დამოკიდებულება. პრუსიის პოლიცია სარგებლობს შემთხვევით და ხურავს პოლონელთა ყრილობას მხოლოთ იმიტომ, რომ იქ პოლონურათ ლაპარაკობენ. მარა გადადის იგივე, საქმე სასამართლოში, და აქ მსაჯული აცხადებს—პრუსიის პოლიციის მოქმედება უკანონო არისო. კონსტიტუციის თანახმათ გერმანულ ენას არავითარი უპირატესობა, პრივილეგია არ ეკუთვნის და მასთან ერთი და იგივე უფლებით უნდა სარგებლობდენ სულ ყველა ენები, რომლებზედაც კი ლაპარაკობენ გერმანიის ქვეშევრდომნიო.

მაგრამ პოლიცია სრულიათ არ აქცევს ყურადღებას მსაჯულების ასეთ გადაწყვეტილებას, და მეორე დღესვე აღკრძალავს ამა თუ იმ კრებას. აშკარაა იმას განსაკუთრებული ბრძანება აქვს მიღებული და ვინიცობაა შეტყობილიც აქვს, რომ პოლონური ენის შესახებ კანონიც შეიცვალოს ამ მოკლე დროში. პოლონელები კი მაინც არც ერთს შემთხვევას არ ტოვებენ იქ ისე, რომ სასამართლოში არ გაატარონ და იქ მსაჯულის პირით თავის თავის სასარგებლო განჩინება არ მოისმინონ.

ეროვნული ბრძოლა ხსენებულ ქვეყანაში ეკონომიურ ნიადაგზედაც გადავიდა. სხვა და სხვა ზომებთა შორის მთავრობამ შეადგინა კომისია, რომლის საგანია პოლონელ მამულების გერმანელ კოლონისტებით დასახლება. ამას წინეთ ამ კომისიის თავმჯდომარემ, ვიტენბერგმა, თავი დაანება სამსახურს: ეს იმით აიხსნება, რომ მან სრულიათ ვერ მიაღწია საწადელს, ხოლო ფული კი ბლომათ დახარჯა. მაგალითათ, გერმანელთა კომისიამ ერთი მამული იყიდა 1900 წელს 1,000,000 მარკათ, ხოლო შემდეგ იძულებული გახდა გადაეცა პოლონელებისათვის იგივე მამული 250,000 მარკათ.

ისპანია. თუ საფრანგეთში კომბის სამინისტროს წყალობით კლერიკალები კვნესას და ოხვრაში არიან, ისპანიაში პირიქით, რაც დრო მიდის, უფრო და უფრო თავს მაღლა სწევენ. ამას წინეთ სანტიაგოში გაიხსნა კათოლიკეების კონგრესი, რომლის პროგრამას ნათლათ ატყვია მებრძოლი ხასიათი. სულ ყველა კათოლიკეთ მიიწვევენ საერთო ძალით საბრძოლველათ, რათა დაამყარონ ღვთაებრივი სამეფო და აღადგინონ პაპის მოქალაქეობრივი უფლება, ამას გარდა პროგრამა მოითხოვს, რომ აღზრდის საქმე სავსებით გადაეცეს ეკლესიას, რომ ცნობილ იქმნას ორდენების საჭიროება; ლიბერალთა სამინისტრო კი მეტათ სუსტობს, პირიქით კონსერვატორთა წინამძღოლმა სილველამ პირველმა მოაწერა ხელი კონგრესის წევრობაზე. ამ ნაირათ ჩვენ ვხედავთ, რომ ისპანიას კიდევ დიდ ხანს ღრღნის მისი დამქუცმაცებელი და გამცარცველი სასულიერო ორდენები.

სამხრეთ აფრიკა. ამ მოკლე ხანში კაპშტადიდან ინგლისისაკენ უნდა გამგზავრებულიყო საქიმოთ ორანჟეს რესპუბლიკის ყოფილი პრეზიდენტი შტეინი. ხომალდზე ის ინახულეს ბევრმა მეგობრებმა. შტეინი სულ დაავათმყოფებულია და საცოდავ მდგომარეობაში. ხელები და ფეხები სანახევროთ გაკავებული აქვს, აგრეთვე თვალის ქუთუთოები, ასე რომ თვალის გაღება არ შეუძლია. მძიმე ავათმყოფობა და კეთილშობილური სიმტკიცე, რომელიც მან გამოიჩინა ომიანობის დროს,—ის ერთათ ერთი წინამძღოლია ბურებთა შორის, რომელმაც სამშვიდობო ხელშეკრულობას ხელი არ მოაწერა, მიიპყრობს მისკენ საერთო სიმპატიას მისი პოლიტიკური მტრებისაც კი. კაპშტადის მანდილოსნებმა მიმართვეს ქ-ბატონ შტეინს ქისა, 1,000 სოფერენით.

ავსტრო-უნგრეთი. უნგრეთის ვაჭრობის მინისტრი ამ ჟამათ ადგენს პროექტს იმის შესახებ, რომ სავალდებულო იყოს დასახიჩრებულ მუშების დაზღვევა. პროექტს შემოდგომაზე პარლამენტს წარუდგენს.

რუსეთის ცხოვრება.

ვილნოს სამოსწავლო ოლქის მზრუნველის ინიციატივით ვილნოში საშუალო სასწავლებლების მასწავლებლებმა გამართეს კურსები და ლექციები ლიტერატურიდან, ისტორიიდან, პოლიტიკურ ეკონომიიდან, ფიზიკიდან და ფილოსოფიიდან. სახალხო განათლების სამინისტროს სამოსწავლო კომიტეტმა განიხილა ანგარიში ამ კურსების შესახებ და ის აზრი გამოთქვა, რომ მეტათ სასიამოვნო და სასარგებლოა ასეთი კურსების მოწყობათ, რადგანაც ეს ლექციები და კურსები თვით მასწავლებლებში გამოიწვევენ მეტ სურვილს მეცადინეობისა, გაამდიდრებენ მათ ცოდნას და ხელს შეუწყობენ ამ ცოდნის სისტემატიურათ დალაგებას, აგრეთვე ხელს შეუწყობენ მასწავლებელთა კორპორაციის დაახლოვებას იმ საზოგადოებასთან, რომლის შვილები იზრდებიან ამ მასწავლებლების ხელმძღვანელობით. ამ მოსაზრებათა მიხედვით კომიტეტმა მეტათ სასურველათ ცნო, რომ ასეთი კურსები და ლექციები მოიწყონ სხვა სამოსწავლო ოლქებშიაც. სახალხო განათლების მინისტრი დაეთანხმა ასეთ აზრს და შესაფერი განკარგულება მისწერა ოლქების მზრუნველებს.

— სენატამდი მიაღწია ერთმა კერძო საქმემ ისეთ პირის შესახებ, რომელსაც ბრალდებოდა ქალწულის შეცთენა საჯაროთ მიცემულ დაპირებით შეგირთავო და ეს დაპირება კი არ შეასრულა; ამ საქმის შესახებ ხსენებულმა დაწესებულებამ განმარტა, რომ ასეთი საქციელის დანაშაულობათ ჩასათვლელათ საჭიროა, რომ დაპირება საჯაროთ მოხდეს, ე. ი. ის არა თუ ხუმბრობის ხასიათის არ უნდა იყოს, არამედ მოწყობილი უნდა იყვეს გარეგნულ წესებით, რომლებიც თითქო პირობის მიცემის დამამტკიცებელია, ასეთია, მაგ., დანიშვნა, დაპირების წარმოთქმა გარეშე პირების თანადასწრებით და სხ.

— წელს კიევის უნივერსიტეტში შესვლის მსურველთა რიც-

ხვი დიდი იქნება, რადგან მიღებას ითხოვენ არა მარტო ისინი, ვინც წელს დაასრულეს გიმნაზია, არამედ იმ პირველ კურსის სტუდენტების უმრავლესობა, რომელნიც შარშან დაითხოვეს. დათხოვნილთა რიცხვი 750-დეა, ჩვეულებრივათ კი კიევის უნივერსიტეტში წლიურათ იღებენ არა უმეტეს 600 კაცისა. რათა შესაძლებიონ დათხოვნილ სტუდენტების უმეტესობას სწავლის გაგრძობა და ახალ შემსვლელნი არ შევიწროვონ, ამ მიზნით განზრახულია წელს საზოგადო ნორმას პირველ კურსებზე მისაღებს მიუმატონ 200 კაცი, გარდა ამისა მიიღონ მხოლოთ კიევის სამზრუნველო ოლქის გიმნაზიებში კურსის დასრულებულნი და უარი უთხრან კავკასიის ოლქის გიმნაზიებში კურს დასრულებულთ, თუმც, აქამდის ეს ოლქი მიწერილია კიევის უნივერსიტეტთან.

— კიევის პოლიტეხნიკურ ინსტიტუტში შეუტანიათ 700 თხოვნა. ინსტიტუტის საბჭომ ითხოვა, რომ მიეცათ ნება პირველ კურსზე დაწესებულ ნორმის ზედმეტი მიეღოთ, მარა უარი მოუვიდა, ასე რომ მიიღებენ მხოლოთ 400 კაცს.

— ამას წინეთ პეტერბურგის საოლქო სასამართლოში ირჩეოდა საქმე „ნოვოე ვრემიას“ რედაქტორის და „კიევლიანინის“ სეკრეტარის, რომელთაც უჩიოდა კიევის სასამართლო პალატის ვექილის თანაშემწე ცეხოვსკი. ხსენებულ გაზეთების რედაქტორს და სეკრეტარს იცავდა ნაფიც ვექილის თანაშემწე ალექსეევი, რომელმაც ერთ მოწმეთაგანს ასეთი სიტყვებით მიმართა: „იცით, თქვენ, მოწმევ, რომ ცეხოვსკი გამორიცხეს კიევის უნივერსიტეტიდან მთავრობის საწინააღმდეგო პოლიტიკურ იდეების პროპაგანდის გამო“? ამ ინციდენტს მიაქცია ყურადღება პეტერბურგის სასამართლო პალატის ოლქის ვექილთა თანაშემწეების კომისიამ, გამოიძია საქმე და შემდეგ დაადგინა: „ბ. ალექსეევმა განზრახ მიუთითა სასამართლოს ჩემი ამხანაგი ცეხოვსკი პოლიტიკურათ სანდო არ არისო, ამით იმას სურდა მთავრობის სასამართლოს წინაშე ცეხოვსკი გაებათილებია და ამ ნაირათ თავისი კლიენტები გაემართლებია. ალექსეევმა მიმართა ისეთ ხერხს, რომელიც არ ეკადრება მისი ადგილის მქონე პირს და რომელიც სრულიათ არ შედის სასამართლოს მიზნებში, რადგან სასამართლოს მიზანია გარჩევა ამა თუ იმ დანაშაულისა და არაა შპიონურათ საქმის ჩხრეკა. ალექსეევის მიერ ნახმარ ხერხს არ აქვს მაგალითი სასამართლოს და ადვოკატების ისტორიაში“, ამიტომ კომისიამ ხმის უმეტესობით დაადგინა: წინადადება მისცეს კომისიის საბჭოს, რათა ალექსეევს ადვოკატის პრაქტიკის უფლება სამი თვით.

— სახალხო განათლების სამინისტრომ შესაძლოთ დაინახა ახლავე დაარსოს ტობოლის გუბერნიაში ამ გუბერნიის სახალხო შკოლების მასწავლებელთა უკეთესათ მოსამზადებლათ მუდმივი პედაგოგიური კურსები, რისთვისაც ყოველ წლივ სამინისტრო გადადებს 2000 მ.

—ტურონსკში ამას წინეთ დაასაფლავეს სოფელ უსენიკოვის მასწავლებელი ქალი კუზნეცოვისა, 24 წლის. ახალგაზდა მუშაკმა სამ წელს იმუშავა საპედაგოგიო ასპარეზზე, ამ დროს განმავლობაში აუტანელი შრომის გამო იალუტოვის მაზრის მოძრავ შკოლაში, სადაც 80—90 შეგირდი იყო და სადაც ის წინეთ მსახურებდა, ჭლექით ავათ გახთა. ავათმყოფმა მიმართა ექიმობაში დასახმარებლათ ტობოლის გუბერხიის მასწავლებელთ დამხმარებელ საზოგადოებას. სიკვდილის დღეს საზოგადოებამ შეატყობინა უკვე გარდაცვლილ კუზნეცოვისას, რომ საექიმოთ საჭირო დახმარებას არ აღმოგიჩენო. თავისი უარი საზოგადოებამ იმით დაასაბუთა, რომ კუზნეცოვის ქალს არ შექონდა ყოველ წლივ ხვედრი საწევრო ფული.

ალიაქოთი.

(ა. ჩეხოვისა).

მაშო პაკლეცკისა, ინსტიტუტში ახლათ კურს დამთავრებული ყმაწვილი ქალი, როდესაც სეირნობის შემდეგ დაბრუნდა კუშკინის სახლში, სადაც გუვერნანტკათ იყო, საშინელი ალიაქოთი შენიშნა. მეკარე მიხაილოც აღელვებული და ყაყაჩოსავით გაწითლებული იყო.

ზემოდან ხმაურობა მოისმოდა.

„უეჭველია, დიასახლისს მოუვარა... გაიფიქრა მაშომ,— ან და ქმარს წაეჩხუბა“...

წინა ოთახში შეხვდა მოახლეებს. ერთი მათგანი ტიროდა. შემდეგ მაშომ დაინახა, რო იმის ოთახიდან გამოვარდა თვით მასპინძელი ნიკოლოზ სერგის-ძე, პატარა ტანის, ჯერ ახალგაზდა აბურძგნული სახით, ზორბათ მოტვლეპილი თავით, გაწითლებულიყო, ათახთახებდა. ისე გაუარა გუვერნანტკას, რომ ვერ შენიშნა, აწია ხელები მაღლა და შეყვირა:

— ოჰ! რა საშინელებაა! რა უტაკტობა. რა ველურობა, სულელობა!. საზიზღრობაა!

მაშო შევიდა თავის ოთახში და აქ თავის სიცოცხლეში პირველათ გამოცადა სრულის სიმკაცრით ის გრძნობა, რომელიც კარგათ ესმით დამოკიდებულ მუშაკთ, რომელნიც ლუკმა პურისათვის ცხოვრობენ დიდებულ და მდიდარ ადამიანებთან. იმისი ოთახი გაეჩხრიკათ. დიასახლისი ფედოსია ვასილის ასული, მსუქანი, მხარ-ბეჭიანი ქალი, ხშირ წამწამებიანი და მოუხეშავი, თვალთ დაუნახავი ულვაშებით და წითელი ხელებით, რომელიც სახითა და ქცევით უბრალო მზარეულ დედაკაცს უფრო გავდა, იდგა იმის სტოლთან და სამუშაო ტოპრაკაში უკანვე ალაგებდა მატყლის ფაროებს, ნაკუწებს, ქაღალდის ნაგლეჯებს... უეჭველია გუვერნანტკის მოსვლა იმისთვის სრულიათ მოულოდნელი იყო, რადგანაც, როდესაც მობრუნდა და ახალგაზდა ქალის ფერ წასული სახე დაინახა, ცოტა შეცხვა და წაიბუტბუტა:

— Pardon, მე... უცაბედათ დავფანტე... სახელო მომედვა...

კიდევ რაღაცა თქვა და მერე კუშკინისა შლეიფის შრიალით გამოვიდა! გაკვირვებულმა მაშომ მოავლო თვალი ოთახს და განცვიფრებულმა, რადგანაც არ იცოდა რა უნდა ეფიქრა, მხრები აიჩეჩა და სიცივემ აიტანა... იმის ჩანთაში ფედოსია რას ეძებდა? თუ მართალია, რასაც ის ამბობს, ვითომ უცაბედათ სახელო მოხდვა და დაფანტა, მაშ აგეთი გაწითლებული და აღელვებული რათ გახტა ოთახიდან? ნიკოლოზ სერგის-ძე? სტოლის უჯრა ოდნავ გამოწეული რათ არის? ყულაბი, რომელშიაც გუვერნანტკა უზალთუნებს და ძველ მარკებს ინახავდა, გაღებული იყო. გაეღოთ, მაგრამ ველარ დაეკეტათ, თუმცა საკლიტე სულ ერთიანათ დაეფხაჭნათ, წიგნების ეტაჟერკას, სტოლს, ქვეშაგებს—ყველაფერს ეტყობოდა, რომ აქაურობა გაეჩხრიკათ, საცვლების კალათაც კი, თუმცა საცვლები ისევ რიგზე იყო ჩალაგებული, მაგრამ იმ რიგზე კი არა, როგორც მაშოს ქონდა ჩაწყობილი. მაშასადამე გაჩხრეკა ყოფილა და საფუძვლიანიც, მაგრამ რისთვის, რა ამბავია? რა მოხდა? მაშოს მოაგონდა აღშფოთებული მეკარე, ალიაქოთი, რომელიც ჯერაც არ შეწყვეტილიყო, ნამტირალევი მოსამსახურე; ყველა ამას დამოკიდებულება ხომ არა აქვს ამ ოთახის გაჩხრეკასთან? რამე საშინელ საქმეში ხომ არ არის გარეული? მაშო გაფითრდა, და მთლათ აკანკალებული საცვლების კალათაზე დაეშვა. ოთახში მოახლე შემოვიდა.

— ლიზა, არ იცით რისათვის.., გამჩხრიკეს?—კითხა გუვერნანტკამ.

— ქალბატონს ორას თუმნიანი ბროშკა დაეკარგა... თქვა ლიზამ.

— მე რიღასთვის გამჩხრიკეს.

— ქალო, ყველანი დაგვჩხრიკეს. მე ხომ არაფერი დამიტოვეს... სულ დედის შობილები გაგვხადეს და ისე დაგვჩხრიკეს... მე კი, ქალო, ღმერთს გეფიცები... მაგათი ბროშკა

კი არა, ტუალეტთან ახლოც კი არ მივსულვარ. პოლიციაშიაც ამას ვიტყვი.

— მაგრამ... მე რისთვის გამჩხრიკეს? გაკვირვებული კითხულობდა გუვერნანტკა.

— მოგახსენებთ, ბროშკა მომპარეს მეთქი... ქალბატონმა ყველაფერი თავის ხელით გადააქოთა. მეკარე მიხაილოც კი თავის ხელით გაჩხრიკა. თავზე ლაფის დასხმაა! ნიკოლოზ სერგის-ძე კი უყურებს და ქათამივით კაკანებს. ქალო, თქვენ კი ტყუილათ კანკალებთ. აქ ვერაფერიც ვერ იპოვნეს! თუ თქვენ არ აგიღიათ ბროშკა, რა გაქვთ საშიში.

— მაგრამ, ლიზა, ეს ხომ სიმდაბლეა... შეურაცხყოფა, თქვა მაშომ და ბრაზისაგან სულმა წუხილი დაუწყო. ეს ხომ საზიზღარი სულ მდაბლობაა! რა უფლებით ქონდა ჩემზე მოეტანა ეჭვი და ჩემი ბარგი აექოთებინა.

— სხვისა სახლში ცხოვრობ, ქალო.—ამოიოხრა ლიზამ·

— თუმცა გასათხოვარი ქალი ხარ... მაგრამ მაინც, როგორც მოსამსახურე... ეს დედ-მამასთან ცხოვრება ხომ არ არის...

მაშო დაემხო ლოგინზე და ქვითინი დაიწყო. მისთვის ჯერ ასეთი დიდი შეურაცხყოფა არავის მიუყენებია, როგორც ეხლა... ამ საუცხოვოთ აღზრდილ, მგრძნობიარე მასწავლებელ ქალს ქურდობა შესწამეს, ეჭვი შეიტანეს, გაჩხრიკეს, როგორც ქუჩის დედაკაცი! ამაზე მეტ შეურაცყოფას კაცი ვეღარ გამოიგონებს. ამ შეურაცყოფის გრძნობას დაერთო საშინელი შიში: ახლა რაღა იქნება!? თავში ათასი ახირებული ფიქრი უტრიალებდა. თუ კი ქურდობაზე ეჭვი შეიტანეს, მაშ ეხლა შეუძლიათ კიდეც დაიჭირონ, გააშიშვლონ და გაჩხრიკონ, შემდეგ ყარაულებით ქუჩაში გაატარონ, ჩააგდონ ბნელსა და ნესტიან ოთახში, სადაც ბლომათ თაგვები, ჭიები აქნება, სწორეთ ისეთი, როგორშიაც კნიაჟნა ტარაკანოვისა იჯდა. ვინ დაექომაგება. მშობლები შორს პროვინციაში ცხოვრობენ, და თუნდაც მოინდომონ, წამოსასვლელი ფული არა ექნებათ. სატახტო ქალაქში მარტოთ-მარტომ, როგორც უდაბურ მინდორში, უმშობლებოთ. და უნაცნობოთ შეუძლიათ, რაც უნდათ, ის უყონ.

გავიქცევი ყველა მოსამართლე და ადვოკატებთან.-.

— ფიქრობდა მაშო და თან კანკალებდა.— მე აუხსნი, შევფიცავ... ისინი დაიჯერებენ, რომ მე ქურდობის ჩადენა არ შემიძლია!".

მაშოს მოაგონდა, რო ზეწრებ ქვეშ კალათში მას ულაგია ტკბილეულობანი, რომელსაც ინსტიტუტში შეძენილ ჩვეულებისამებრ, სადილობის დროს ინახავდა ჯიბეში და შემდეგ თავის ოთახში მიქონდა. ამ ფიქრმა, რომ ის მცირე მისი საიდუმლოება მასპინძლებმა კიდევაც იციან, ალმური აადინა, შერცხვა — და შიშისაგან, სირცხვილისაგან შეურაცხყოფისაგან მოუვიდა გულის ძგერა, მისგამო სისხლი ჩაქუჩივით უკაკუნებდა საფეთქლებში, ხელებში და მუცელში.

— მობრძანდით, სადილი მიირთვით!—დაუძახეს მაშოს. „წავიდე თუ არა?"

მაშომ თმა გაისწორა, სველი პირსახოცი მოისვა პირისახეზე და წავიდა სასადილო ოთახისკენ. სადილობა კიდეც დაეწყოთ... სტოლის თავში იჯდა ფედოსია ვასილის ასული, გაბრუებული, დარბაისლური სახით; ბოლოში—ნიკოლოზ სერგის ძე. აქეთ იქით ისხდნენ სტუმრები და ყმაწვილები. სადილი ორ ფრაკში გამოწყობილ და ფერჩატკებიან ლაქიებს შემოქონდათ. ყველამ იცოდა, რომ სახლში ალიაქოთია, რომ დიასახლისი დარდშია და ამის გამო ჩუმათ იყვნენ. საჭმელის ღეჭვისა და კოვზების ჩხარა-ჩხურის მეტი არ ისმოდა რა.

ლაპარაკი თვით დიასახლისმა დაიწყო.

— მესამე რა არის?—კითხა ლაქიას მოწყენილი და გვემულის ხმით.

— ესტურჟონ ალა რიუს! უპასუხა ლაქიამ.

— ფენია, ეს მე შევუკვეთე... აჩქარებით მიატანა ნიკოლოზ სერგის ძემ. თევზი მომინდა. თუ არ მოგწონს, ma chere, ნუ შემოიტანენ. მე ისე... სხვათა შორის...

ფედოსია ვასილის ასულს არ უყვარდა ის საჭმელი, რომელსაც თვითონ არ შეუკვეთავდა, და ეხლაც თვალები ცრემლებით აევსო.

— ნუღა ვღელდებით—სთქვა ტკბილათ სახლის ექიმმა მამიკოვმა, ოდნავ შეახო ხელი დიასახლსის ხელს და აგრეთვე ტკბილათ გაიღიმა.—ჩვენ უამისოდაც საკმაოთ ნერვებ აშლილი ვართ. ბროშკა დავივიწყოთ! კარგათ ყოფნა ორი ათას მანეთზე ძვირათ ღირს.

— მე ორი ათასი არ მენანება!—უპასუხა დიასახლისმა და მოზრდილი ცრემლი ჩამოუგორდა ლოყაზე.—მე მაძრწუნებს თვით ფაქტი! არ შემიძლიან სახლში ქურდების შენახვა! მე არ მენანება, არაფერი არ მენანება. მაგრამ ჩემი გაქურდვა ეს ისეთი უმადურობაა! ასე მიხდიან ჩემი გულკეთილობის სამაგიეროს...

ყველა თავის საინში ჩაიყურებოდა, მაგრამ მაშოს მოეჩვენა, რო დიასახლისის სიტყვების შემდეგ ყველამ იმას შეხედა. ყელში რაღაცა მოაწვა, დაიწყო ტირილი და პირისახეზე ცხვირსახოცი მოიფარა.

— Pardon,—წაიდუდუნა მაშომ, —არ შემიძლიან. თავი მტკივა. წავალ.

წამოდგა სტოლიდან სკამების რახუნით, რამაც უფრო შეარცხვინა, და საჩქაროთ გამოვიდა.

— რა არის, ღმერთმანი!—ჩაილაპარაკა, ნიკოლოზ სერგის ძემ. და შუბლი შეჭმუხნა.—რა საჭირო იყო მაგისი გაჩხრეკა! მართლა რო ძალიან უხერხულათ გამოვიდა.

— მე არ ვამბობ, რო ბროშკა მაგან აიღო მეთქი,— თქვა ფეოდოსია ვასილის ასულმა,—მაგრამ შენ განა შეგიძლიან, თავდებათ დაუდგე? მე, სწორე გითხრა, მაგ ღატაკი მასწავლებლებისა არაფერი მჯერა.

— არა, სწორეთ რომ უადგილო იყო... უკაცრავათ, კი ფენია, მაგრამ კანონით შენ არავითარი უფლება არა გაქვს ეგ გაჩხრიკო.

— მე თქვენი კანონები არ ვიცი. მე მხოლოთ ის ვიცი, რომ ბროშკა დამეკარგა მეტი არაფერი. უეჭველათ ვიპოვნი! თქვა დიასახლისმა, თანაც ჩანგალი დაურახუნა თეფშს, მეტის ბრაზისაგან.—თქვენ ჭამეთ და ჩემ საქმეში ნუ ერევით!

ნიკოლოზ სერგის ძემ წყნარათ დახხა თვალები და ამოიოხრა. მაშო, შევიდა თუ არა თავის ოთახში, დაეცა ლოგინზე. იმას ეხლა აღარც რცხვენოდა, აღარც ეშინოდა. მხოლოთ ერთი სურვილი ტანჯავდა: მაშოს უნდოდა სილექი ეწნა ამ გულ ცივ, გაბღენძილ უჭკუო, ბედნიერი დედაკაცისთვის.

მაშოს თავ-პირი ჩაეყო ბალიშში და ოცნებობდა, თუ რა კარგი იქნებოდა, რო ეხლავე წასულიყო, ეყიდნა ძვირფასი ბროში, ეკრა ცხვირ-პირში ამ თავქეიფასთვის. ღმერთმა რო ბრძანოს და ფედოსია ვასილის ასული გაღარიბდეს ისე, რომ კარ-და-კარ მოუხთეს წანწალი, აი მაშინ გაიგებს მათხოვრების საშინელებას და სხვისა კარზე ყოფნას, ოხ, ნეტავ დიდი სამკვიდრო რამ მივიღო, ვიყიდო ეტლი და მაგის ფანჯრებთან გავაჯირითო, რომ სიშურით თვალები დაეთხაროს!.. მაგრამ ეს ოცნება იყო, სინამდვილე კი მხოლოთ ერთი—ჩქარა წასულიყო, ერთი საათი აღარ დარჩენილიყო! მართალია ძნელია ადგილის დაკარგვა. ისევ დაბრუნება მშობლებთან, რცმელთაც საჭმელი ლუკმაც არა აქვთ, მაგრამ მეტი რა

გზაა? მაშოს აღარ შეეძლო თვალით დაენახა არც დიასახლისი, არც თავისი პატარა ოთახი, აქ მას სული ეხუთებოდა, სევდა ერეოდა. ფედოსია ვასილის ასული, რომელიც გადარეული იყო თავის ავათმყოფობისგან და ცრუ არისტოკრატიზმისგან, იმდენათ შესძაგდა, რომ, ვგონებ, ქვეყანაზე აღარ ეხალისებოდა რა, ყველა ეხამუშებოდა იმის გამ.ი, რო ეს დედაკაციც ცხოვრობს. მაშო ჩამოხტა კრაოტიდან და დაიწყო ბარგის ჩალაგება.

— შეიძლება შემოვიდე?—შეეკითხა მეორე ოთახიდან ნიკოლოზ სერგის ძე; კარებთან ჩუმათ ფეხ აკრეფით, მივიდა და ტკბილი, დაბალი ხმით ეუბნებოდა.—შეიძლება?

— შემოდით.

ნიკოლოზ სერგის ძეც შევიდა და კარებთან გაჩერდა; თვალები მიბნედოდა და წითელი ცხვირი ულაპლაპებდა. სადილ შემდეგ ლუდი დაელია, რაც ტარებაზე, ქანც გამოლეულ, დასუსტებულ ხელებზე ეტყობოდა.

— ეს რა ამბავია?—კითხა ნიკოლოზმა და კალათზე ხელი მიუშვირა.

— ბარგს ვალაგებ. უკაცრავათ, ნიკოლოზ სერგის ძევ, მაგრამ თქვენ სახლში მეტი დარჩენა არ შემიძლია. ამ გაჩხრეკით საშინელი შეურაცყოფა მომაყენეს!

— მესმის... მაგრამ ტყუილათ კი... რათა? გაგჩხრიკეს, თქვენ კიდევ... რა ქვიან... თქვენ რა დაგაკლდათ...

მაშომ ჩუმათ განაგრძო ბარგის ჩალაგება. ნიკოლოზმა ულვაშების წიწკნა დაიწყო, ასე გონია კიდევ სათქმელს რასმეს იგონებსო, და მოლაქუცების კილოთი განაგრძო.

— მე, რასაკვირველია, მესმის, მაგრამ ადამიანი დამთმენი უნდა იყოს. ხომ იცით, რომ ჩემი ცოლი ნერვებ აშლილი, დამთხვეული ქალია, სასტიკათ არ უნდა მოეკიდოთ...

მაშო ისევ ჩუმათ იყო.

— თუ მართლა ასე შეურაცხყოფილნი ხართ,—განაგრძო ნიკოლოზმა,—მაშ გვაპატიეთ, მე მზათ ვარ თქვენ წინაშე ბოდიში მოვიხადო. გვაპატიეთ!

მაშომ არაფერი არ უპასუხა და უფრო მეტათ დაიხარა ჩემოდანზე. ამ ლოთობისაგან გამოთაყვანებულ, გაუბედავ კაცს სახლში არავითარი მნიშვნელობა არ ქონდა. მოსამსახურეებსაც კი სასაცილოთ ყავდათ აგდებული: ყველამ იცოდა, რომ ის მეტი ადამიანი იყო და სამადლო ლუკმასა ჭამდა; ამიტომ იმის ბოდიშსაც არავითარი მნიშვნელობა არა ქონდა.

— ჰოო!.. ხმას არ იღებთ? არ კმარობთ ამას? მაშ ცოლის მაგივრათაც ვიხდი ბოდიშს. ცოლის სახელით... უტაკტოთ მოიქცა, მე მჯერა, როგორც აზნაურს...

ნიკოლოზ სერგის ძემ გაიარ გამოიარა, ამოიქაქანა და განაგძო

— მაშ თქვენ გინდათ, რომ მე მღრღნიდესაი აქ, გულთან... თქვენ გინდათ, რომ სინდისი მტანჯავდეს...

— მე ვიცი, ნიკოლოზ სერგის ძევ, რომ თქვენი არაფერი ბრალია,—სთქვა მაშომ და თავისი მსხვილი ნამტირალევი თვალები პირდაპირ შეანათა,—თქვენ რათ უნდა იტანჯებოდეთ?

— რასაკვირველია... მაგრამ თქვენ მაინც.., ნუ წახვალთ... გთხოვ.

მაშომ უარის ნიშნათ თავი გააქნია. ნიკოლოზ ვასალის ძე მიდგა ფანჯარასთან და მინაზე მედოლესავით თითები ააყოლა.

— ჩემთვის ასეთი უცაბედი შემთხვევა—ტანჯვაა, წაილუღლუღა მან.—გინდათ მუხლ მოდრეკით გთხოვო თუ რა ჭრის? თქვენ სიამაყეს შეეხენ და ტირილი დაიწყეთ, წასვლას აპირებთ, მაგრამ მეც რო მაქვს სიამაყე, და თქვენ არ ინდობთ, ან იქნება გინდათ ვთქვა ის, რასაც აღსარების დროსაც არ ვიტყვი? გინდათ? გამიგონეთ, თქვენ გინდათ გამოგიტყდეთ იმაში, რაშიაც სიკვდილის წინეთ აღსარებაზე არ გამოვტყდები?

მაშო ჩუმათ იყო.

— ცოლს ბროშკა მე ავაცალე!—საჩქაროთ ჩაილაპარაკა ნიკოლოზ სერგის ძემ. დაკმაყოფილდით? დიახ, მე... ავიღე... მხოლოთ, რასაკვირველია, იმედი მაქვს თქვენი პატიოსნების... ღვთის გულისათვის არავისთან ხმა, კრინტი .. არ დასძრათ...

შეშინებულმა და გაკვირვებულმა მაშომ განაგრძო ბარგის ჩალაგება, ჭმუჭნიდა და უწეს-რიგოთ ყრიდა ზოგს ჩემოდანში და ზოგს კალათაში. ეხლა, როდესაც ნიკოლოზ სერგის ძემ თვითონ თავის პირით აღიარა, ხომ უფრო არ შეეძლო ერთი წუთი დარჩენა და, მხოლოთ ეხლა არ ესმოდა, როგორ შესძლო წინათ ამ სახლში ყოფნა,—საკვირველი არ არის რა... განაგრძო ნიკოლოზ სერგის ძემ; მცირე ხანს სიჩუმის შემდეგ.—ჩვეულებრივი ამბავია! მე ფული მჭირია, და ეგ... არ მაძლევს. ეს სახლიცა და დანარჩენი ყველაფერიც ხომ მამი ჩემის შენაძენია, ყველაფერი ჩემია, და თვით ის ბროშკაც დედი ჩემის ნაქონია და... ყველაფერი ჩემია! ეხლა კი ყველაფერს ეგ დაეპატრონა... ხო ვერ უჩივლებ. რა ვქნა... გთხოვ-გულით გვაპატიოთ და დარჩეთ. დარჩებით?

— არა! უპასუხა მაშომ გადაჭრით, და კანკალი აუვარდა,—გემუდარებით; თავი დამანებეთ.

— თქვენ იცით,—ამოიოხრა ნიკოლოზ სერგის ძემ და ჩემოდანის მახლობლათ სკამზე ჩამოჯდა. — მე, სწორე გითხრათ, მიყვარს ისეთი ადამიანი, ვინც შეურაცყოფას ვერ იტანს, მძაგს ულირსი და სხვანი. თუნდა მთელი საუკუნე ვუყურო თქვენ განრისხებულ სახეს,—არ მომწყინდება... მაშ ასე; არა რჩებით? მესმის... სხვა ნაირათ არც შეიძლებოდა... დიახ, რასაკვირველია... თქვენთვის კარგია, მე კი.—ტპუუ!... ამ სარდაფიდან ერთ ნაბიჯსაც აღარ გადავდგამ. შეიძლებოდა აქეთ-იქით მამულებში წავსულიყავ, მაგრამ იქ ყველგანა სხედან ჩემი ცოლის მსახურნი... მოურავები, აგრონომები, ეშმაკმა იცის იმათი თავი. აგირავებენ, გადააგირავებენ... თევზს ნუ იჭერო, ბალახს ნუ თელავო, ხეებს ნუ ამტვრევთო.

— ნიკოლოზ სერგის ძევ! მოისმა ზალიდან ფედოსია ანდრიას ასულის ხმა. აგნია, ბატონს დაუძახე!

— მაშ არ რჩებით?—კითხა ნიკოლოზ სერგის ძემ, საჩქაროთ წამოდგა და გასწია კარებისაკენ.—დარჩებოდით, ღმერთმანი... საღამ საღამოობით შემოვივლიდი თქვენთან... ვიტყოდით რასმე. ჰა? დარჩებით! თქვენც წახვალთ და ერთი ადამიანი აღარ დარჩება. ეს ხომ აუტანელია!

ფერ მკრთალი, ნასვამი ნიკოლოზ სერგის ძე ემუდარებოდა მაშოს, მაგრამ მაშომ უარის ნიშნათ გაიქნია თავი, ჩააქნია ხელი და გავიდა.

ნახევარი საათის შემდეგ გზაში იყო კიდეც.

ი. გ.

წერილი საფრანგეთიდან.

ახლა, როცა ახალი პარლამენტი დაიშალა დასასვენებლათ, როცა ის უკვე მოქმედებდა რამდენიმე ხანს და კანონმდებლობდა, ჩვენ შეგვიძლია ვიმსჯელოთ როგორც პარლამენტის ახალ შედგენილებაზე, მის ხასიათსა და მიმართულებაზე, აგრეთვე კომბის ახალ სამინისტროზე, მის საერთო ელფერზე და პროგრამაზე.

ჩვენმა მკითხველებმა იციან, თუ რა პირობებში მოხდა უკანასკნელი არჩევნები. ებრძოდა ერთმანეთს ორი ბურჟუაზიული პარტია; ამათში ერთია ნაციონალისტების პარტთ რომელმაც თავი მოუყარა ყველა იმას, რაც კია საფრანგეთში რეაქციონური, რესპუბლიკელ-ანტისემიტებიდან დაწყებუ-

ლი როიალისტ-კატოლიკებით დასრულებული, მეორე პარტია fine fleur საფრანგეთის რესპუბლიკანიზმისა, რადიკალების და თავისუფალ მოაზრეთა პარტია, დამცველი დიდი რევოლიუციის ნაანდერძევისა, რეფორმატორების პარტია, რომელიც დიდი ხანია მზათაა გააბედნიეროს საფრანგეთი ყოველ სიკეთით, რომ ნაციონალისტები არ ეღობებოდენ მას გზაზე. ისიც იციან ჩვენმა მკითხველებმა, რომ ბრძოლა გათავდა მეორე პარტიის გამარჯვებით, რომ ნაციონალისტები დამარცხდენ, რომ სახელგანთქმული ლიგა „საფრანგეთის სამშობლოსა“ დარღვევის გზას დაადგა, მას შემდეგ რაც მისმა თავმჯდომარემ ფრანსუა კოპემ თავი დაანება თავის თანამდებობას, რომ ახალი სამინისტრო პალატის რესპუბლიკანელთა უმეტესობას ემორჩილება. ამნაირათ ზღუდე დაირღვა, გზა გაკაფულია და რეფორმატორებს მხოლოთ ის დარჩენიათ, რომ განახორციელონ რადიკალური პროგრამის შემოქმედებითი ნაწილი. წარმოიდგინეთ, თურმე დრო კიდევ ამისათვის არ დამდგარა; მტერი დამარცხებულა, მარა ის კიდევ სუნთქავს; და მხოლოთ მისი სუნთქვა ახდენს თავისუფალ საფრანგეთის ჰაერს, ხელს უშლის გაიფურჩქნოს მასში ის მშვენიერ სამოთხის კოკრები, რომელთაც კაი ხანია მოელის ქვეყანა „დემოკრატებისგან“ მათი დაპირების თანახმათ. უკვე თვით სამინისტროს შედგენილობამ დაგვანახვა, რომ საფრანგეთის მართველ კლასის განზრახვაა წინანდებურათ დაიცვას peste milieu. თუ დემოკრატიის უკიდურესი ელემენტი გამარჯვებას დღესასწაულობს რადიკალ-სოციალისტის კამილ პელტანის სამინისტროში შესვლის გამო, ცენტრი—ოპორტიუნისტები (მელინის პარტია) არა ნაკლებ სიხარულშია სამინიტროში კონსერვატორის, გაიძვერა რუვიეს შესვლის გამო.

რუვიე. როგორც ოდესღაც გალიფეს უნდა დაეცვა ჯარი, რომელსაც კიცხავდენ მილიერანის მეგობრები, ისე დღეს რუვიემ უნდა „გაასწოროს“ ფინანსები, რომლისაკენ ხელს წვდის პელტანის პარტია. აქიდან უსიცოცხლობა და უფერულობა სამინისტროს დემოკრატიისა. რადიკალ-სოციალისტების პროგრამის ქვაკუთხედს შეადგენდა სამი პუნქტი. ეკლესიის სახელმწიფოსაგან განშორება, კონსტიტუციის გადასინჯვა და პროგრესიული, შემოსავლის კვალობაზე დაწესებული გადასახადი. სამინისტროს დეკლარაციაში პირველ ორ პუნქტის შესახებ ერთი სიტყვაც არაა დაძრული, მესამე პუნქტი კი ისეთი ზოგადი, ბუნდოვანი სახითაა წამოყენებული, რო ის რომ წამოეყენებია სხვა ბანაკის სამინისტროს, იმ შემთხვევაში რადიკალები მორთავდენ ღრიალს, დაგვცინიანო. ერთათ ერთი დადებითი ნაწილი პროგრამისა, რომლის სასარგებლოთ ერთ ხმივ სულ ყველა პარტიები უნდა მოქმედობდენ, რომელიც უნდა განეხორციელებია ყოველ სამინისტროს—ეს არის სამხედრო სამსახურის დროს განსაზღვრა ორი წლით, სამაგიეროთ არა დადებითი ნაწილი მთავრობის დეკლარაცისა, ნაწილი, რომელიც უცხადებს ომს კლერიკალიზმს, არის მეტათ იშვიათი აგრესიული ხასიათის.

რასაკვირველია, საფრანგეთის ნამდვილ დემოკრატებს კარგათ ესმით, თუ რა ხიფათი მოელის სამშობლოს წინსვლას და კულტურას კლერიკალიზმის ქონებრივი და ზნეობრივი გამაგრების გამო, კათოლიკეთა ეკლესია თავისი გავლენით ქალებზე, თავისი შკოლებით და საამღზრდელო სახლებით ზრდის თელ თაობათ უკიდურეს რეაქციონულ მიმართულებაში, თავისი მონასტრებით, იონებით, და სიმდიდრით არსებით ქონებრივ დახმარებას უწევს სულ ყველა სიბნელის და რეგრესის მომხრე პარტიებს. ეს ბოროტება კარგათ ესმით დემოკრატებს, მაგრამ ამავე დროს ისინი მწუხარებით ეკითხებიან თავის თავს: კლერიკალიზმი დამოუკიდებელი ავათყოფობაა, ბოროტებაა, რომლის რადიკალურათ აღმოფხვრა შესაძლოა, თუ ეს მხოლოთ სიმპტომია, სიმპტომი, რომელიც მხოლოთ დროებით მას მოგვაშორებს, მაგრამ არ შეეძლოს ხელახლა იჩინოს თავი ამა თუ იმ სახით, რა კი ბოროტების ფესვი დაცული იქნება? ეს ბრძოლა კლერიკალიზმთან ხომ იმ მიზნით არაა გაზვიადებული, რომ უფრო და უფრო შორს წასწიონ იმ რეფორმების განხორციელება, რომელნიც ისე საჭირო ქვეყნისათვის? ბოლოს ხომ არ ცდებიან ის მოქალაქენი—ანტიკლერიკალები, რომელნიც ნებას აძლევენ მთავრობას ნაციონალისტებთან ბრძოლაში ისეთი ხერხით ისარგებლონ, რომელნც შემდეგში შეიძლება მთავრობამ მათ წინააღმდეგვე გამოიყენოს, ასეთი ხერხია კანონების დარღვევა, დეკრეტების და ცირკულიარების სისტემა და სხვა. რომ ფრანგებს აქვთ საბუთი ასეთი კითხვა მისცენ თავის თავს, ამას გვიჩვენებს უკანასკნელ დღეების ფაქტები, რომელზედაც ჩვენ მივაქცევთ მკითხველის ყურადღებას.

დეპუტატთა პალატაში შეეხენ პროგრესიულ შემოსავლის კვალობაზე გაწერილ გადასახადს. ნაციონალისტები ცდილობენ პარლამენტის უმეტესობის დამარცხებას, ითხოვენ სამინისტროსაგან, რომ მან სავსებით გამოარკვიოს პროექტის ხასიათი და მისი განხორციელების ვადა. როგორც ზევით მოვიხსენიე, სამინისტრო სრულიათ არაა მოწადინებული, რომ პროგრესიული შემოსავლის შესაფერი გადასახადი შემოიღოს, როგორც ამას მოითხოვენ ბევრი მისი მომხრეები. რუვიეს განზრახული აქვს პირდაპირ პროგრესიულ გადასახადის მაგიერ შემოიღოს მეორე ნაირი, საერთო გადასახადი, რომელიც შეაძლებიებს მას მოსპოს კარებზე, ფანჯრებზე, მოძრავ საკუთრებაზე და მიწებზე დადებილი გადასახადი. ამიტომ ნაციონალისტების კითხვამ დიდ განსაცდელში ჩააგდო მთავრობა. იმას არ შეუძლია აშკარათ აღიაროს თავისი წადილი, რადგან ეშინია ამით თავისი უმრავლესობის დაშლისა, არც შეუძლია პროგრესიულ, შემოსავლის კვალობაზე განწესებულ გადასახადის მომხრეთ გამოაცხადოს თავისი თავი. სამინისტროს ასეთი გაჭირვებისაგან გამოსახსნელათ უკიდურესმა ბერშტენიანცმა ჟორესმა, რომელიც ამ უკანასკნელ დროს შეიქნა პარლამენტის უმრავლესობის ლიდერათ, წარმოადგინა შემდეგი რეზოლიუცია: პალატამ, მოისმინა რა მთავრობის განცხადება, რომ ის წლის ბოლოს წარმოადგენს რაიმე ნაირ შემოსავლის კვალობაზე შედგენილ გადასახადის პროექტის, შეუდგა რიგზე მდგომ საქმეების განხილვას. თავის თავათ იგულისხმება, რომ ასეთი განუსაზღვრელი ფორმულა, რომელშიაც თვითეულს შეუძლია დაინახოს ის, რაც მას სურს, ერთ ხმათ იქნა, მიღებული. ამ კითხვის შესახებ ამტყდარ ბაასის დროს ჟორესის მიერ შეთვისებული „ახალი მეთოდი“ მშვენივრათ დაახასიათა ორმა დეპუტატმა. ცენტრიდან რიბომ შენიშნა ჟორესს: „კაი ხანია, თქვენ მოვალეობათ მიგაჩნიათ ყოველთვის უმრავლესობისაკენ იყვეთ, თუმც ეს თქვენგან მოითხოვდეს საგრძნობელ პრინციპიალურ მსხვერპლს“. ანტისემიტმა ლაზიმ დაუძახა ჟორეს: „ხომ ხედავთ, ჟორესო, ახლა ჩვენ სულ ყველა სოციალისტები ვართ!“ ჰარმონიის დრო დადგა და ბასტიაც ძალიან კმაყოფილი უნდა იყოს თავის საფლავში.

რომ კლერიკალები გამოაძევოს მათ უმკვიდრეს პოზიციიდან—შკოლებიდან, სადაც კატოლიკებს შეძლება აქვთ გაზარდონ მთელი თაობები რომის ეკლესიის და როიალიზმის შეხედულობის მიხედვით, კომბმა პარლამენტის დათხოვის რამდენიმე დღის წინეთ გამოსცა ცირკულიარი, რომლის ძალით ერთბაშათ უნდა დაიხუროს 2500 კონგრეგაციონიული შკოლა. თუმცა თავისუფალ მოაზრეთ არ შეუძლიათ პრინციპიალურათ არ დიეთანხმონ ამ ზომას, მიუხედავათ ამისა ისინი იძულებული არიან დაუფიქრდენ ამ ახირებულ ცირკულიარს, რომელიც სწორეთ იმ დროს გამოიცა, როცა არც კი შეიძ-

ლება კაცმა სამინისტროს დაეკითხოს, ინტერპელიაცია წარუდგინოს.

გარდა ამისა ხსენებულ ცირკულიარის წინეთ გამოიცა მეორე ცირკულიარი. ამ ცირკულიარსაც მხედველობაში ნაციონალისტები ჰყავს, მაგრამ ის ისეთ ძალას და უფლებებს ანიჭებს პრეფექტებს, რომ იმათ ადვილათ შეუძლიათ, თუ სამინისტრო შეიცვალა, ამ ცირკულიარით ისარგებლონ სხვა პარტიებთან საბრძოლველათ. ცირკულიარი აგონებს პრეფექტებს დააჯილდოვონ და დააწინაურონ მხოლოთ ის მოხელეები მათი დეპარტამენტისა, რომელნიც მათი, პრეფექტების აზრით საკმაოთ გამსჭვალული რესპუბლიკანელები იქნებიან.

Duprat.

ადამიანის უჩინარი მტრები.

(გაგრძელება)

ყოველმა მკითხველმა იცის, რომ თვითოეულ გადამდებ სენს აქვს თავისი დასაწყისი და თავისი დასასრული; დასასრული ორგვარია, ან სიკვდილი სნეული ორგანიზმისა, ან მორჩენა. გადამდებ სნეულებას აჩენს ბაქტერიების დაბუდება ადამიანის ორგანიზმში და მათ მიერ დამზადებული ტოქსინები, აქედან აშკარაა, სნეულ ორგანიზმს მორჩენა მხოლოდ მაშინ შეუძლია, როდესაც ის დახოცავს ბაქტერიებს და მოიშორებს მათ ტოქსინებს. ბაქტერიოლოგიას ჯერ რიგიანათ ვერ გამოურკვევია, რა ნაირათ იშორებს ორგანიზმი ტოქსინებს. რადგანაც სისხლს ჭაჭები წმენდავენ, მოსალოდნელია, ტოქსინებისაგანაც ჭაჭები წმენდავდენ ორგანიზმს. დაკვირვებამ მართლაც გამოაშკარავა, რომ გადამდები სენით ავათმყოფის შარდში არის შესაფერი ბაქტერიების ტოქსინები. Rouz'მა და Jersin'-მა შეასხეს ძაღლს სისხლში დიფტერიტიანი ბავშვის შარდი და გამოიწვიეს დიფტერიტის ზოგიერთი სიმპტომები. რადგანაც შარდში დიფტერიტის ბაცილები არ ყოფილა მაშასადამე მასში უსათუოთ უნდა ყოფილიყო ბაცილების ტოქსინი; უამისოთ ცდის ასეთი შედეგი შეუძლებელია. ყოველმა დედამ იცის, რომ სკარლატინას ხშირათ მოყვება ხოლმე ჭაჭების ანთება, რაც მხოლოთ მითი აიხსნება, რომ ჭაჭები სისხლს ბაქტერიების ტოქსინებს აცლიან და ეს ტოქსინები იწვევენ ჭაჭების ანთებას. რასაკვირველია, მარტო ჭაჭები ვერ მოაცლის ორგანიზმს ტოქსინებს; უსათუოთ ტაქსინები ორგანიზმშიდაც ცანიცდიან სხვა და სხვა ცვლილებას და უვნებელი ხდებიან. რაც შეეხება ბაქტერიების დახოცვას ორგანიზმში, ეს უფრო ნათლათ არის გამორკვეული. ყოველი გადამდები სნეულება წარმოადგენს ბრძოლას ბაქტერიებსა და ტანის უჯრედებს შორის. ბრძოლა სასტიკია, შეუბრალებელი; ერთი მებრძოლის გამარჯვებას მეორეს სიკვდილი მოსდევს აუცილებლათ. მიკროსკოპით რომ სისხლი გაშინჯოთ, მასში დაინახავთ ორგვარ სორლსებს: წითელსა და თეთრს; თეთრ სორსლებს ლეიკოციტებს ეძახიან.

1883 წელს მეჩნიკოვმა პასტერის ინსტიტუტში მუშაობის შემდეგ გამოაქვეყნა თავისი აღმოჩენა, რომლითაც ამტკიცებდა: ბაქტერიებს ჩვენ ტანში ლეიკოციტები და ზოგიერთი სხვა უჯრედები ჭამენო; ამ მოვლენას მან უწოდა ფაგოციტოზი. ამ ამბავმა დიდი მითქმა-მოთქმა და კვლევა-ძიება გამოიწვია. მალე მეჩნიკოვს ბევრი მომხრე და ბევრი მოწინააღმდეგე აღმოუჩნდა. შეიქნა მუშაობა და მართლაც დამტკიცდა, რომ ლეიკოციტები ბაქტერიებს ყლაპავდენ და ინელებდენ; ასევე ექცეოდენ ბაქტერიებს ზოგიერთი სხვა უჯრედებიც. ამგვარი საშუალებით ორგანიზმი ამარცხებს ბაქტერიებს და რჩება. მეცნიერთა კვლევამ დაამტკიცა, რომ მარტო ფაგოციტოზი საკმარისი არ არის ბაქტერიების დასახოცათ. ამ კითხვას და იმ გარემოებას, რომ ზოგიერთი გადამდები სნეულება მეორეთ აღარ ხვდება მას, ვინც ერთხელ მოიხთის, შემდეგ თავში განვიხილავთ.

VIII.

ყველამ კარგათ იცის, რომ ზოგიერთი გადამდები სენი ადამიანს მხოლოთ ერთხელ ხვდება: თუ ერთხელ მოიხადა, მეორეთ აღარ შეხვდება. რა არის ამის მიზეზი? ნუ თუ ბაქტერიები ველარ შედიან იმის ტანში? რასაკვირველია, შესვლით შედიან, მაგრამ რაღაც მიზეზისა გამო, ვეღარ მრავლდებიან და მალე იხოცებიან. ამ მიზეზს მეცნიერება დიდი ხანია იკვლევს, განსაკუთრებით ექიმები იკვლევენ მას. გასაკვირველიც არ არის: თუ ადამიანმა გაიგო, რა კლავს, მაგალითათ, სახადის ბაქტერიას იმ ადამიანის ტანში, რომელსაც ერთხელ მოუხდია ეს სნეულება, მაშინ მას შეუძლია, ეს საშუალება საუცხოვო წამლათ იხმაროს, და ამისი შემწეობით დახოცოს ხოლმე ბაქტერიები სნეულის ორგანიზმში. ჯერ ძველათვე შეემჩნია ხალხს, რომ ყვავილი მეორეთ აღარ ხვდებოდა მას, ვინც ერთხელ მოიხთიდა. ექიმებმა ისარგებლეს ამ დაკვირვებით და დაუწყეს სად ადამიანებს ყვავილის აცრა იმ იმედით, რომ აცრილი ადვილად გადიტანს და შემდეგ აღარ შეხვდებაო. ასეთ ცდას სამწუხარო შედეგი მოყვა: გარდა იმისა, რომ აცრილნი ხშირათ იხოცებოდენ, ხშირათ ავრცელებდენ ხალხში ყვავილის ეპიდემიებს. მეთვრამეტე საუკუნის გასულს ჯენერმა გაიგო შოტლანდიაში, რომ ძროხას ძუძუებზე გამოესხმებოდა ხოლმე პატარა მუწუკები, რომელიც ადამიანის ყვავილს წააგავდა; ძროხის ყვავილი ხშირათ ედებოდა ადამიანებს, რომლებსაც ამას შემდეგ ნამდვილი ადამიანის ყვავილი აღარ ხდებოდათ. ზოგიერთმა ფერმერებმა აუხსნეს ჯენერს: ჩვენ ძროხის ყვაილს ხშირათ ვუცრით ნამდვილი ყვავილისაგან დასაფარავათო. ჯენერი რომ ჩვენი დროის ამაყი ექიმი ყოფილიყო, რომელსაც ყოველგვარი ხალხური წამლობა სასაცილოთ არა ყოფნის, უეჭველია, ფერმერების სიტყვას ყურადღებას არ ათხოვებდა და შეიძლება დღესაც არ გვექნებოდა ასეთი საუცხოვო საშუალება, როგორიც აცრაა. მაგრამ ჯენერი უფრო გონიერი ადამიანი იყო: სანამ უარყოფდა ან დაიჯერებდა ფერმერების მიერ გადმოცემულ ფაქტს, მან შეისწავლა ეს ფაქტი. მერე იცით, რამდენი დრო მოანდომა მან ამ შესწავლას? ოცდა ათი წელიწადი! ის იყო ნამდვილი მეცნიერი, რომელიც ყოველ ფაქტს ათჯერ, ოცჯერ ზომავდა, ვიდრე თავის დასკვნას დაადგენდა. როდესაც ოცდა ათი წლის ცდისა და დაკვირვების შემდეგ ის დარწმუნდა ყვავილის აცრის უებრობაში, კიდეც გამოაცხადა თავისი აღმოჩენა, რომელმაც ჯენერს უკვდავების გვირგვინი დაადგა თავს და კაცობრიობას კი უზომო სარგებლობა მოუტანა. საშვალო საუკუნოებში ყვავილის გაგონებაც კი შიშით ავსებდა ყველას; ისე მძვინვარებდა ყვავილი, რომ ხშირათ მთელ სოფლებს ამოჟლეტავდა ხოლმე. დღეს კი ჯენერის წყალობით ყვავილი აღარ არსებობს; ხან და ხან თუ ერთი ორი ადამიანი გახდება ავათ, ისეც მათის უხეირობით და უმეცრებით. ჯენერის აღმოჩენამ საშინელი მითქმა მოთქმა გამოიწვია. ჯენერს ბევრი მტერი გამოუჩნდა, მაგრამ ჭეშმარიტებამ მალე გაიმარჯვა და ყველა მალე დარწმუნდა, რა ძვირფასი საშვალება შეძინა უკვდავმა ინგლისელმა კაცობრიობას ყვავილთან საბრძოლველათ. თუმცა ყვავილის მიკრობი არ აღმოუჩენიათ ჯერ, მაგრამ ეჭვს გარეშეა, რომ ყვავილს მიკრობი აჩენს. ძროხის ყვავილისა და ადამიანის ყვავილის მიკრობი ერთი და იგივე მოდგმის უნდა იყონ, ხოლო უეჭველია, ძროხის ყვავილის მიკრობი უფრო სუსტია ადამიანის ყვავილის მიკრობზე. როდესაც ადამიანს ძროხის ყვავილს უცრით, მის ტანში ამრავლებთ სუსტ მიკრობებს. ორგანიზმი ადვილათ ძლევს ხოლმე ამ მიკრობებს და ამის შემდეგ რაღაც

ცვლილებისა გამო მის აგებულებაში ნამდვილი ყვავილის ძლიერ მიკრობებსაც ადვილათ ერევა. ჯენერის აღმოჩენით ისარგებლა პასტერმა და მოიგონა სხვა და სხვა აცრა, რომელიც უკვე საუცხოვო ნაყოფს იძლევა. მან მოიგონა ცოფის აცრა, რომლის საშვალებითაც დღეს ბევრი ურჩება სიკვდილს; მანვე მოიგონა ხუზარის აცრა; უცრიან ცხვრებს, ხარებს, ცხენებს და ამგვარათ სოფლის მემამულეთ საზღვარ-გარეთ მთელი მილიონობით რჩებათ ეკონომია, ერთათ რომ ვიანგარიშოთ. რაზედ არის პასტერის აცრა დამოკიდებული? ის ასუსტებს ხუზარის ბაქტერიებს და ამ სუსტ ბაქტერიებს უცრის პირუტყვებს; პირუტყვის ორგანიზმი დასუსტებულ ბაცილას ადვილათ კლავს და ამის შემდეგ ძლიერი ბაცილაც ვეღარას აკლებს მას. ყველა ეს ფაქტები აშკარათ ამტკიცებენ, რომ აცრის ან ერთხელვე მოხდილი გადამდები სნეულების შემდეგ ორგანიზმი ეჩვევა ბაქტერიებთან ბრძოლას და მათ დამარცხებას. რაში მდგომარეობს ასეთი მოვლენის ანუ იმმუნიტეტის საიდუმლოება? ამ კითხვის შესახებ რამდენიმე თეორია არსებობს. ორი თეორია პასტერს ეკუთვნის; მისი აზრით როდესაც აცრის შემდეგ ორგანიზმი აღარ სნეულდება, ამის მიზეზი ის არის, რომ აცრის დროს გამრავლებულმა ბაცილებმა ან ისეთი ნივთიერებანი დატოვეს აგებულებაში, რომლებიც ბაქტერიებს ხოცავენ, ან გამოლიეს ორგანიზმში საზრდოობის დროს ისეთი ნივთიერებათ, რომელიც ბაქტერიისათვის აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს და ურომლისოთაც ორგანიზმში ბაქტერიებს სიცოცხლე აღარ შეუძლიათ. სხვა მეცნიერებმა გაავრცელეს პასტერის აზრი და ამგვარათ წარმოდგა ორი თეორია: თეორია დატოვებისა და თეორია გამოლევისა. რადგანაც ამ ორი თეორიის მომხრეთა მტკიცებით მავნე ნივთიერებანი აცრის შემდეგ სისხლში გროვდებოდენ, ამიტომ ამ თეორიებს უწოდეს კიდევ ღუმორალური თეორია. (humor—სითხე) ამ თეორიებს ბევრი მოწინააღმდეგენი გამოუჩნდენ. ისინი ამტკიცებდენ: აცრილი ცხოველის სისხლში ბაქტერიები საუცხოვოთ მრავლდებიან (რაც მართალი აღმოჩნდა), საშასადამე რაიმე ნივთიერებითი დატოვება ან გამოლევა იქ არაფერ შვაშია: საქმე იმაშია, რომ აცრის შემდეგ ორგანიზმის უჯრედები ისეთ შეუმჩნეველ ცვლილებებს განიცდიან, რომ ბაქტერიები მას ვეღარას აკლებენო. ამ თეორიას უწოდებენ პირველის წინააღმდეგ ცელულარული (cellula—უჯრედი). შემდეგი თეორია—თეორია ფაგოციტოზისა—ეკუთვნის მეჩნიკოვს. მეჩნიკოვის აზრით გადამდები სენის ერთხელ მოხდის ან აცრის შემდეგ ლეიკოციტები და ზოგიერთი სხვა უჯრედები ეჩვევიან ბაქტერიების მონელებას და აღარ აბოგინებენ ხოლმე მათ ტანში, როდესაც უნდა შემოვიდენო. ბაქტერიების მჭამელ უჯრედებს და ლეიკოციტებს მეჩნიკოვმა უწოდა ფაგოციტები (ბერძნული სიტყ. φάγω—ვჭამ). მეჩნიკოვს ბევრი მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა, მაგრამ ცდამ და დაკვირვებამ მისი თეორიის ჭეშმარიტება დაამტკიცა. ხოლო ზოგი მეცნიერი დღეს იმ აზრის არის, რომ მარტო ფაგოციტების მფარველობა საკმარისი არ არის იმმუნიტეტის ასახსნელათო. დღეს ბევრი ამტკიცებს, გადამდები სნეულების მოხდის შემდეგ სისხლში გროვდება ჩვენი უჯრედების მიერ დამზადებული რაღაც ნივთიერებანი, რომლებიც ბაქტერიებს ხოცავენო, და სისხლის ასეთი თვისებითა და ფაგოციტობით ხსნიან იმმუნიტეტს. ჩვენ მოკლეთ წარმოვუდგინეთ მკითხველს მეცნიერების აზრი იმმუნისტეტის შესახებ და ამ კითხვის დღევანდელი მდგომარეობა. მკითხველი დაინახავდა, რომ იმმუნიტეტის ასახსნელათ საუკეთესო თეორია, ნამდვილ ფაქტებზედა და დაკვირვებაზე დამყარებული, მეჩნიკოვმა წარმოადგინა, მაგრამ ზოგიერთ ფაქტებს მარტო ეს თეორია ვერა ხსნის; ამგვარათ იმმუნისტეტის საიდუმლოება საბოლოოთ ჯერ არ არის გამორკვეული.

ჩვენი წერილი გათავდა, მაგრამ რადგანაც ციება ჩვენში გავრცელებული ავათმყოფობაა და ისიც პარაზიტარული სნეულებაა, ამიტომ იმ მკითხველმა, რომელმაც აქამდინ მომყვა, შეიძლება, ცოტა კიდევ მომისმინოს.

ამ წერილის თავში ჩვენ ვამბობდით, ბაქტერიები მცენარეთა სამეფოს ეკუთვნიანო. გარდა ბაქტერიებისა სნეულებას იწვევენ ისეთი პარაზიტებიც, რომლებიც ცხოველთა სამეფოს ეკუთვნიან. ამ გვარ პარაზიტებში ამ ჟამათ მკითხველის ყურადღებას მარტო ციების პარაზიტს—სპოროზოას მივაქცევთ. ციების სპოროზოა აღმოაჩინა ციებიანის სისხლში იტალიელმა ლავერანმა 1880 წელს. ლავერანის სპოროზოა ეკუთვნის ცხოველთა იმ ჯგუფს, რომელსაც პროტოზოას ეძახიან, რადგანაც ცხოველთა სამეფოში ეს ჯგუფი ყველაზე უფრო ნაკლებათ არის განვითარებული. ციების სპოროზა წარმოადგენს ცალუჯრედიან ცხოველს. ახალგაზდა ცხოველი ძალიან მოძრავია და, რადგანაც ტანი რბილი აქვს, ერთგვარ გარეგან ფორმას მცირე ხანაც არ ირჩენს. უფრო ხნიერი პარაზიტი უმეტეს შემთხვევაში რგვალი ბურთისებური გარეგნობის არის. სანამ ეს პარაზიტი რაიმე გზით ადამიანის სისხლში არ შევა, მანამდის ციებასაც ვერ გააჩენს. ადამიანის სისხლში ორგვარი სორსლებია: წითელი და თეთრი. ციების პერაზიტი შევა თუ არა სისხლში, მაშინათვე წითელ სორსალში შეძვრება და ცხოვრობს იქ. წითელ სორსალში პარაზიტი ნელ-ნელა იზრდება, რგვალდება და სორსალს თანდათან შლის. ამის გამო წითელი სორსლების რიცხვი სისხლში ძალიან მცირდება, რასაც შედეგათ მოყვება ხოლმე ციებიანი ადამიანის ნამეტანი უფერულობა. თუ როგორ ანადგურებენ სისხლის სორსლებს ეს პარაზიტები იქიდანა ჩანს, რომ რაც უნდა სისხლ ჭარბი იყოს ადამიანი, ორჯერ გაციების შემდეგვე ჩამოყვითლდება ხოლმე. როდესაც პარაზიტი საკმაოთ გაიზრდება წითელ სორსალში, ის მოძრაობას თავს ანებებს და მალე რამოდენიმე სპორათ იყოფა. თვითოეული სპორა ისევ სრულ პარაზიტათ იქცევა. როდესაც პარაზიტები სპორებათ დაიყოფიან ხოლმე, სწორეთ ამ დროს ჩააციებს ხოლმე ციებიანს იტანში და შემდეგ სიცხეს აძლევს. ციება და ცხელება ჩვენში სხვა-და-სხვა სნეულება გონიათ, მაგრამ ეს ორივე მხოლოთ სიმპტომებია ერთი და იგივე სნეულების. ზოგ ადამიანს ყოველ დღე აციებს, ზოგს ორ დღეში ერთხელ, ზოგს სამ დღეში, ზოგს ოთხ დღეში ერთხელ. მაშასადამე ზოგი პარაზიტი სრულ დამთავრებას, ე. ი. სპორებათ დაყოფას ერთ დღეს ანდომებს, ზოგი ორს, ზოგი სამს და სხვ. აქედან აშკარაა, რომ ციების პარაზიტი სხვა-და-სხვა მოდგმის არის. აქვე შევნიშნავთ, რომ ციებით ფრინველებიც ხდებიან ხოლმე ავათ.

ი. გ—ლი.

ქუთ. წიგ. გამომც. ამხ. „გამგეობის წევრის“ საპასუხოთ.

ქუთ. წიგ. გამომც. ამხ. გამგეობის წევრი ძლიერ გაუჯავრებია ჩვენ კორესპონდენციას („კვალი“ № 28). ის ისე პირწმინდათ (და არა პირნათლათ) ჩაყოლია („ცნობის ფურც.“ № 1864) და გაურჩევია წერილი, რომ შიგ აუარებელი შეცდომები აღმოუჩენია, და ეს ჩვენ თურმე განგებ, განზრახ ჩავიდინეთ, რათა „ამხანაგობას სახელი გაუტეხოთ“ და მის „გამგეობას ჩირქი მოვცხოთ“. არც ერთი, არც მეორე ჩვენ აზრათ არ გვქონია, მოწყალეო ხელმწიფევ, და დაგარწმუნებთ, რომ არაფერი ჩვენ განზრახ არ გადაგვიმახინჯებია.

მაშ გავარჩიოთ ის შეცდომები, რომელიც ჩვენ განზრახ და-

ვუშვით და რომლის გამო ბრალს გვდებთ, ბ. გამგეობის წევრო! აუარებელ შეცდომაში—რომლის რიცხვი მთელ ნახევარ დიუჟინს უდრის, საყურადღებოა სამი: მამია გურიელის გონორარი, ბ. კ. ლორთქიფანიძის სიტყვების „გადამახინჯება“, და კიოსკის შესახებ მოყვანილი ზოგიერთი წევრის აზრი. არის მეოთხე ცოდვაც (რომელმაც აადუღა კალამი ხელში გამგეობის წევრს), რომელიც შეეხება მღ. ს. მჭედლიძის სიტყვებს, და რომლის სავსებით მოუყვანით არ გვითქვამს მხოლოთ, რომ გრ. აბაშიძის ლექსები სკამზე დააპერტყა და სთქვა: ამდენ ქაღალდს ორ შაურათ ვიყიდდიო) ჩვენ თურმე „პირზე ხელის დაფარების და უსიტყვოთ თავის ქნევის“ ეტიკეტი დაგვირღვევია და ამით ამხ. და მისი გამგეობის მტრობა გამოგვიჩენია [1]). აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ბ. გამგეობის წევრი, სადაც აზრი ვერ უარუყვია, ფრაზებს ამხედრებია (გონორარი), სადაც ნამდვილი აზრის გაგება არ ნდომებია, ჩვენი წინადადება შუაზე გაუგლეჯია განზრახ დასამახინჯებლათ (კირილეს სიტყვების „გადამახინჯება“), იქ კი სადაც, არც ერთი არ შეიძლებოდა, ერთიანათ უარუყვია აზრი (კიოსკის შესახებ).

დავიწყოთ მამია გურიელის გონორარიდან. პირველათ უკან მიგვაქვს სიტყვები: „ამხანაგობას ჯერ დაპირებული გონორარის მეათედიც არ აუღიათო“. ვთქვათ მას 400—500 მ. [2]) წიგნი გაუყიდია; მაგრამ ამით ირღვევა ის აზრი, რომ ამხანაგობას ჯერ ხარჯებიც (გურიელის თხზულებათა დასამზადებლათ გაღებული) კი არ დაუფარავს, ე. ი. ცოტა გაუყიდია? მაშ რას ნიშნავს ბ. გამგეობის წევრის სიტყვები: „ჯერ გამოცემის ხარჯიც არ არის დაფარულიო“ (ხაზს ჩვენ ვუსვამთ); ირღვევა ის აზრი, რომ ბ. კ. ლორთქიფანიძე—მამია გურიელის ნათესავთა რწმუნებული—„ხელ ცალიერი დაბრუნდა“? სრულიადაც არა! ამას ვერც ბ. გამგეობის წევრი უარყოფს: „ამხანაგობა ვალდებულია წმინდა მოგებიდან 200 მ. გადადოს (უკანასკნელი კურსივი ჩვენია) განსვენებულ მამია გურიელის ხსოვნის პატივ საცემლათ“-ო. გადადოს შემდეგისთვის, როდესაც მოგებას ნახავს და არა დღესვე. და მერე როდის ვთქვით ჩვენ ამხანაგობამ სრულიათ უარი უთხრა რწმუნებულსთქო. მევალეს ხელცალიერი გაშვება (და მერე ისეთი მევალესი, რომლის გასტუმრების ვალა მოვალეს ჯიბეზეა დამოკიდებული) იმას როდი ნიშნავს, რომ თქვენ მას არას დროს არაფერი არ მისცეთ. რომ დაპირდით, ეს ჩვენც გვაქვს მოხსენებული. ბ. კ. ლორთქიფანიძე—როგორც ამხ. წევრი რომ წინააღმდეგი იყო ვალის დღესდღეობით გადახდისა, ამაზე, თუ გნებავთ, ჩვენც მოგიწერთ ხელს, მაგრამ ამას ვგონებ არავითარი კავშირი არ აქვს მის—როგორც რწმუნებულის—ხელცალიერ დაბრუნებასთან. ან და იქნებ ბ. გამგეობის წევრი აქაც ეტიკეტის დარღვევისთვას გვიწყრება: რატომ ხელცარიელი დაბრუნდა და არა წაბრძანდა მათი ბრწყინვალება არ თქვითო. მეორე შეცდომა, რომელიც ჩვენ ჩაგვიდენია ბ. გამგეობის წევრის აზრით, არის იმავე ბ. კ. ლორთქიფანიძის სიტყვების ვითომ განზრახ „გადამახინჯება“. აი ჩვენგან მოყვანილი კირილეს სიტყვები [3]): „რაც უფრო კარგია წიგნი, მით უფრო მეტი(!.) ფასი დააწეროს ამხანაგობამ, ცუდ წიგნებს კი ისეთი დიდი ფასი უნდა დაადოს, რო მისი გავრცელება მოუხერხებელი შეიქნესო“. ამ სიტყვებში რომ უნებლიე შეცდომაა წინადადების პირველ ნახევარში და სიტყვა „ნაკლების“ მაგიერ „მეტის“ ნახმარი, ჩვენ გვგონია ყველა გაიგებს, ვისაც განგებ არ სურს მოპირდაპირის აზრი განზრახ დაამახინჯოს ბ. გამგეობის წევრი კი ასე მოიქცა: მთელი წინადადება (კირილეს სიტყვები) შუაზე გაგლიჯა, პირველი მისი ნახევარი ამოიღო, მეორე კი—ურომლისოდაც ჩვენ მიერ უნებლიეთ დაშვებული შეცდომა გაუგებარი ხდება და მართლაც ამახინჯებს ბ. კ. ლორთქიფანიძის სიტყვებს—მიმალა. ჩვენი შენიშვნა „სწორეთ ღრმა ფილოსოფიათქო“, ეკუთნოდა წინადადების მეორე ნახევარს: „ცუდ წიგნებს კი ისეთი დიდი ფასი უნდა დაადოს, რომ მისი გავრცელება მოუხერხებელი შეიქნესო“ [4]). ბ. გამგეობის წევრმა კი—რადგანაც ეს უკანასკნელი მიმალა, ჩვენი შენიშვნა პირველ ნახევარს მიაწება და ისეთი სიტყვების კარიკატურა გამოიყვანა, რომელზედაც ვგონებ არც ერთმა „მომაკვდავმა“ გარდა ბ. გამგეობის წევრისა, ხელი არ მოაწეროს. სიტყვების „გადამახინჯება“ თუ გინდათ აი ამას ქვია, ბ. წევრო გამგეობისავ!

კიოსკის შესახებ ჩვენ ვამბობდით „გამგეობის ასეთ მოქმედებას (ე. ი. კიოსკის აშენებას და მაზე 800 მანეთის დახარჯვას) ზოგიერთმა ეჭვის თვალით შეხედა, გაიკვირვა: ასე პატარა შენობა რვაას მანეთათ როგორ დაჯდაო“. ბ. გამგეობის წევრი კი გვიკიჟინებს ეს ტყუილიაო. ტყუილი კი არა ნამდვილი სიმართლეა; ეჭვის თვალით შეხედა მღ. ს. მჭედლიძემ, გაიკვირა ბ. ს. ქვარიანმა (ძვირათ დამჯდარაო), რომელმაც გამგეობას დაწვრილებით ანგარიშებიც კი მოთხოვა, რათა ის პირნათლათ წამდგარიყო კრების წინაშე. ვგონებ გვქონებია ნება გვეთქვა ის, რაც ვთქვით და აქ არაფერი მოგონილი არ არის. რაც შეეხება ჩვენს საკუთარ აზრს, თითქოს ეს ტყუილია. პირიქით ჩვენ მადლობასაც ვუცხადებთ მას ასეთ მოქმედებისათვის. აქაც ჩვენმა შენიშვნამ შეიყვანა ალბათ ბ. გამგეობის წევრი შეცდომაში. მაგრამ ჩვენი შენიშვნა ეხება ბ. კ. ლორთქიფანიძეს გადაჭარბებულ აზრს: ამგვარი კიოსკი მოსკოვსა და პეტერბურგში 800 მ. კი არა, 2000 მ. დაჯდებოდაო. აი ასეთი შედარება დავინახეთ ჩვენ უსაფუძვლოთ და თანაც შევნიშნეთ „ასე რომ ვთქვათ, ლონდონსა და ნიუიორკში ორი ათას მანეთათ კი არა, ოთხასი სტერლინგიც კი დაჯდება, მაგრამ სად ლონდონი და სად ქუთაისითქო“. ბ. გამგეობის წევრს კი ეს გამგეობის შეურაცყოფათ მიუღია, რაც არასოდეს არ გვქონია აზრათ.

რაც შეეხება წევრების რიცხვს, რომლის გულისათვის კინაღამ ჯვარს გვაცვა ბ. გამგეობის წევრმა, მათი რიცხვი თუმცა ოცზე ცოტა მეტია—24, [5]) მაგრამ 57-დის—როგორც ის გვიჩვენებს, მაინც ბევრი უკლია. და ასეთ გადიდებას სწორეთ განზრახ გადიდება ქვია. წინააღმდეგ შემთხვევაში, გთხოვთ, ბ. გამგეობის წევრო დაგვისახელოთ ის პირები—არამც თუ 33 კაცი, რომელიც ჩვენ დავმალეთ და რომლებიც თქვენ დაგვანახვეთ, არამედ 10—15 კაცი; თორემ ან ავათ უნდა იყოთ თუ ერთი ორათ გეჩვენებათ, ან და ჩვენდა დასაშინებლათ განზრახ გეომეტრიული პროპორციით ამრავლებთ წევრთა რიცხვს.

Parole.

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წერეთლისა.

---

1) ყოველისფერს ვიფიქრებდით. მაგრამ წევრის სიტყვების მოყვანა თუ ცოდვათ ჩაგვეთვლებოდა, არ ვიცოდით.

ავტორი.

2) 400 მანეთიდან 500-დის ერთობ დიდი მანძილია ბ. გამგეობის წევრო! ნამდვილი ცნობების მსურველს, რომ ცოტა დაახლოებით სიმართლე გეთქვათ კი აჯობებდა ვგონებ.

ავტორი.

3) სადაც წინადადების პირველ ნახევარში სიტყვა „ნაკლების“ მაგიერ უნებლიე შეცდომით ნახმარი გვაქვს „მეტი“,

ავტორი.

4) ამასთანავე ვამბობდით რა საჭიროა ისეთი ცუდი წიგნების გამოცემა ამხანაგობის მიერ, რომლის გასაღებაც ბ. კირილეს აზრით საჭირო არ არისთქო.

ავტორი.

5) ჩვენ მხედველობაში გვყავს სრული წევრები, რომელთაც კრებაზე ხმა აქვთ და გამგეობის ანგარიშის სიაში მოხსენებული არიან.

ავტორი.

განცხადებანი.

ფოთის საბუღალტრო კურსები.

ბ. გიგინეიშვილისა.

თხოვნა მიიღება ყოველ დღე. სწავლა დაიწყება პირველ ენკენისთვიდან. პირობები და პროგრამები მსურველთ გაეგზავნებათ უფასოდ.

გიორგი წერეთლის დიდი სურათი იყიდება თფილისში წერა-კითხვის საზოგადოების მაღაზიაში, ქუთაისში მ. ლაღიძესთან. ფასი ერთი აბაზი.

ექიმი ე. გ. ფეოდოროვი.

იღებს შინაგან და საბავშო სნეულებით ავათმყოფებს სამშაბათს, ხუთშაბათს, შაბათს 5—7 საათამდე.

მიხეილის პროსპექტი, № 144.

სასწავლებელი და პანსიონი.

ა. მამულაიშვილისა.

ვერა, სლეპცოვის ქუჩა, № 13. ზემმელის აფთექის მახლობლად.

ამზადებს ბავშვებს საშვალო სასწავლებლებისათვის (გიმნაზია, რეალური და კომერციული სასწავლებლები, კადეტთა კორპუსი და სხ.). იქვე ამზადებენ მოწაფეებს, რომელთაც დანიშნული აქვთ ხელ-მეორეთ გამოცდა (переэкзаменовки)

თფილისის კერძო სამკურნალო

გედევანიშვილისა

(კუკია, ნიკოლოზის ქ., სახლი საგინაშვილისა, № 21).

ტელეფონი № 274.

ავათმყოფებს იღებენ ყოველ დღე.

დ ი ლ ი თ:

ვ. ი. ჭიჭინაძე—კბილის სნეულებანი, 8—10 საათ.

ბ. ბ. მაღალაშვილი—შინაგ. სამშ. ხუთშ. და შაბათობით 10—11.

ი. ვ. ახალშენიშვილი—კბილის სნეულებანი, 11—12.

კ. მ. ელიოზიშვილი—შინაგ. და ბავშ. 11—12.

ვ. მ. მანსვეტოვი—შინაგანი და ნერვების, და ბავშვების სამშაბ. და პარასკ.—1 2.

ა. გ. ბარსუკოვი—დედათა სნეულებანი, ორშაბათობით, ოთხშაბათ. და პარასკეობით, 12—1.

ვ. გრ. სობოლევსკი—ქირურგ. და ორტოპედიული, ორშ. ოთხშ. და პარსკ. 1—3 საათ.

გ. მ. ამბარდახოვი—სიფილისისა, კანისა და საშარდესი. 1—2.

ს ა ღ ა მ ო ო თ ი:

ი. ნ. თუმანიშვილი—დედათა სნეულებანი, 5—6.

მ. გ. იანჩევსკი—ყურის, ყელის და ცხვირის 5—6, კვირაობით 12—1.

ა. გ. მაღალაშვილი—შინაგანი და ბავშვებისა, მიკროქიმიური გამოკვლევანი 5—6.

კ ვ ი რ ა ო ბ ი თ:

ვ. მ. მანსვეტოვი—შინ., ნერვ. და ბავშვ. 9—10.

ბ. ბ. მაღალაშვილი—შინაგან ავათმყოფ., 10—12.

სამკურნალოს აქვს საწოლი ოთახები. ფასი რჩევა-დარიგებისა 50 კაპ., ოპერაციები და კრაოტები შორიგებით.

Съ разрѣшенія главнаго управленія по дѣламъ печати,

понижена подписная плата

на

„Новое Обозрѣніе".

Какъ для городскихъ, такъ и для иногородныхъ подписчиковъ подписная плата: за годъ—7 р., за полгода—4 р., 3 мѣс.—2 р. 50 к., 2 мѣс.—2 р., 1 мѣс.—1 р.; отдѣльный № въ Тифлисѣ—3 к., внѣ Тифлиса—5 коп.

Допускается **разсрочка платежа**: къ 1-му января 4 р., къ 1-му іюня—3 р.

Для сельскихъ учителей, народныхъ и школьныхъ библіотекъ и благотворительныхъ учрежденій сдѣлана скидка: год. плата для иногородныхъ—6 р., для городскихъ—5 руб.

Программа газеты, сотрудники и другія условія изданія останутся прежнія.

Подписка принимается не иначе, какъ считая съ 1-го числа каждаго мѣсяца. Подписка принимается въ Тифлисѣ, въ конторѣ газеты, Барятинская ул., д. № 8.

Редакт. Г. М. Тумановъ, издат. К. М. Тумановъ

3—3

РУССКОЕ БОГАТСТВО,

Продолжается пріемъ подписки на 1902 года.

На годъ съ доставкой и пересылкой 9 р., безъ достав. и въ Петербургѣ и москвѣ 8 р, за границу 12 р. Адресъ: Петербургъ, Баскова ул., 9; Москва, Никитскія ворота д. Гагарина.—При непосредстоенномъ обращеніи по этимъ адресамъ допускается разсрочка: при подпискѣ 5 р. и къ 1-му іюля 4 р.—Книжные магазины, библіотеки, земскіе склады и потребительныя общества могутъ удерживать за комиссію и пересылку денегъ только 40 коп. съ каждаго годового экземпляра. Подписка въ разсрочку отъ нихъ не принимается

Новыя изданія редакціи журнала „Русское Богатство".

Н. Кудринъ „ОЧЕРКИ СОВРЕМЕННОЙ ФРАНЦИИ". Ц. 2 р.

П. Булыгинъ. РАЗСКАЗЫ. Ц. 1 р. 50 к.

Дозволено цензурою Тифлисъ, 20 іюля 1902 г. Типографія Конст. Ив. Мартиросянца Орб. ул. 1—2.